

RABINDRANATH TAGORE'S
OPVOEDINGSIDEALEN

MOTO SOEROTO

KAAN
ARA
IYA

1462182

RABINDRANATH TAGORE'S
OPVOEDINGSIDEALEN

DRUKKERIJ TEN HAGEN, DEN HAAG.

RABINDRANATH TAGORE'S OPVOEDINGSIDEALEN

DOOR

NOTO SOEROTO

MET 5 ILLUSTRATIES

2e DRUK

HADI POESTAKÅ — AMSTERDAM

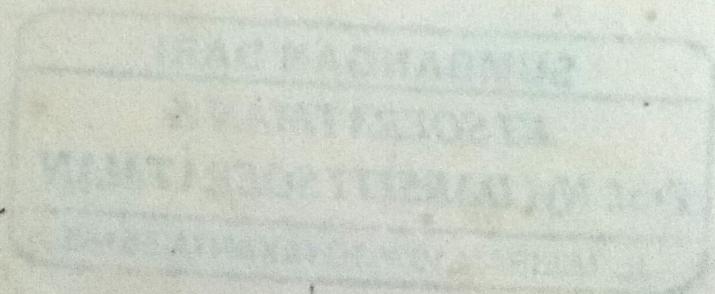
SUMBANGAN DARI
KI SOERATMAN &
Prof. Nyi DARSITI SOERATMAN
JL. MILIRAN 10 YOGYAKARTA 55165

3701
NOT
R
C.1

PERPUSTAKAAN MUSIUM DEWANTARA KIRTI GRIYA	
NO. INV:	3090-TS / 2014
TAHUN:	2014

„HADI POESTAKÅ” Boekhandel en Uitgevers-Mij.
Directie-adres: Saxenburgerstraat 34 — Amsterdam.

I. INLEIDENDE BESCHOUWINGEN

Een der grootste vreugden, welke ik ervoer bij de bestudeering van Rabindranath Tagore's levenswerk, was toen ik tot de ontdekking kwam, dat deze dichter en filosoof zich tevens doet kennen als een oorspronkelijk paedagoog. De herinnering aan mijn eigen gelukkige kinderjaren heeft mij gedreven met meer dan oppervlakkige belangstelling kennis te nemen van de opvoedkundige inzichten van den Hindoe-leeraar. Hoe groot was mijn verrassing de verzekeringen van den goeroe (*goeroe* = geestelijk leidsman) inzake den weldadigen invloed van het leven in de natuur op de opvoeding van de jeugd aan mijn eigen ervaringen te kunnen toetsen. Gelukkige dagen in onze jeugd zijn ons als schaduwrijke plekken, waar het heerlijk toeven is in de rustpoozen op onze levensreis. Het zij mij daarom vergund een brokje van mijn eigen jongenstijd te memoreeren als inleiding op Tagore's beschouwingen, welke ik u ga navertellen in de veronderstelling, dat zij mijnen landgenooten tot eenig nut kunnen strekken of voor het minst hunne belangstelling opwekken voor de denkbeelden van een groot man in een der belangrijkste levensvraagstukken.

Elke hervorming, elk nieuw systeem op politiek, sociaal, moreel en elk ander gebied heeft de grootste kans van

mislukking, indien men die hervorming niet begint bij de individuen. En deze herziening heeft de grootste kans van slagen alleen, indien men daarvoor het levenstijdperk kiest, waarin de menschen nog frisch en kneedbaar zijn, n.l. de jeugd. Vandaar, dat ik de opvoeding een der belangrijkste levenskwesities noem; vandaar ook, dat ik Tagore een der meest practische hervormers vind van den modernen tijd.

Wanneer men mij vraagt het verschijnsel te karakteriseeren, toen enkele Javanen uit eigen drang hun kinderen een Westersche opleiding en opvoeding lieten deelachtig worden en toen gaandeweg het aantal dier verstandige ouders steeds toenam, dan aarzal ik niet te zeggen, dat de drijfveer daartoe was: het materialistische instinct. Het was toch duidelijk, dat het Javaansche volk gedoemd zou worden ten onder te gaan, tenzij het zich sterk wist te maken in het gedrang van velerlei volkeren door de kracht van het intellect. Westersche opvoeding beteekende voor den Javaan en beteekent nu nog: het middel om te komen tot stoffelijk voordeel, tot succes op examens en tot succes op de latere sociale loopbaan. Het is het gewone verschijnsel van „strijd om het bestaan”. En ik geloof, dat wij veilig kunnen nalaten overwegingen van ideëelen aard bij dien instinctmatigen drang te veronderstellen.

Mijn grootvader was een dier verstandige ouders, die zijn kinderen naar de Europeesche school zond; later was het de beurt aan mijn eigen vader om verstandig te zijn. Maar deze had, krachtens zijn gedeeltelijk Europeesche en gedeeltelijk Javaansche opleiding, het voorrecht verkregen om te leeren vergelijken en wegen, en de bij uitstek practische en intellectueele man is gelukkig nog idealistisch genoeg geweest om in aanmerking te nemen, dat er nog zoo iets bestaat als een Javaansche ziel. Deze is eigenlijk kostbaarder dan het veege Javaansche lijf, en aan de training van het verstand kon toch de vorming van het hart niet geheel en al opgeofferd worden?

Het zijn ongetwijfeld dergelijke overwegingen geweest, die mijn vader, wellicht met bloedend hart, deden besluiten om mij en mijnen broeders zelfs van onze vacantie-dagen te berooven. Wanneer wij de vacantie tehuis kwamen doorbrengen, en wij nauwelijks een paar dagen werkelijke vrijheid hadden genoten en ons, na maandenlange afwezigheid, hadden verwarmd aan de teederheden van moeder- en zusterharten, dan liet mijn vader bij zich aan huis een Javaansch-geletterden man komen om ons door hem te doen onderrichten in Javaansch lezen en schrijven, in de kennis der Javaansche poëzie op de verschillende klassieke en nieuwere zangwijzen, in de kennis van den

legenden- en wajangverhalenschat, opdat met de laatste ook de lessen van Javaansche levenswijsheid ons werden toegediend. Onder stilzwijgend protest en verborgen droefheid werden de lessen begonnen en elken avond voortgezet. 's Middags moesten we onszelf redden bij het prepareeren van de volgende les.

Zoolang mijn vader erbij zat, kon ik nog met heel veel moeite bij de les blijven. Doch mijn vader had vele werkzaamheden en zoodra deze hem wegriepen, wat niet zelden gebeurde, vond ik al gauw een voorwendsel om mij te verwijderen en niet meer naar de les terug te keeren. Mijn onderwijzer zal wel gedacht hebben, dat ik aan slaapziekte leed, want het onderwijs werd na het avondmaal in de *pendôpô* (verandah) gegeven, waar een groote mat uitgespreid lag. Daar zaten we op ons gemak met kussens onder onze armen. Het gebeurde al te vaak, dat, terwijl het de beurt was van mijn ouderen broeder of neef om eenige strofen te zingen, ik mij uitstreckte, zogenoemd om even uit te rusten, maar meteen met mijn geest in het land der droomen verzeild raakte. Ik was 's avonds dikwijls vermoeid, want men begrijpt, dat het studeeren 's middags slechts sporadisch plaats vond, en dat, wanneer mijn vader zijn middagrust nam, ik veel aangener bezigheden kon vinden in de boomen, in den stal, kortom overal . . . behalve aan de studeertafel.

Mijn goede vader moest dat onrecht wel gevoeld hebben, dat hij ons, schoon voor ons eigen bestwil, moest aandoen. Veel, veel later besepte ik wel de moeilijkheid, waarmee hij te worstelen had bij de oplossing onzer opvoedingskwestie en werd het mij ook duidelijk, waarom wij, niettegenstaande wij als het ware omringd waren door bedienden, het minste werk wat ons zelve aanbelangde, ook zelve moesten verrichten. Onze eigen kamers doen, onze eigen kleeren luchten, onze eigen koffers pakken en versjouwen. Als thans mijn handen in dagelijksche kleine kwesties niet verkeerd staan, heb ik dat te danken aan dien practischen en democratischen zin mijns vaders, en daardoor kan ik thans ook ten volle beamen, hoe goed het is, dat Tagore aandringt op oefening in eigen-hulp bij de opvoeding van kinderen.

Als compensatie voor die noodgedwongen onbillijkheid ons feitelijk geen enkelen vrijen dag te gunnen, nam mijn vader zijn kinderen soms voor weken mee naar het landelijke, waar hij ook een tijdlang zijn werkzaamheden had, en dan stond hij ons een vrijheid toe, die aan het ongebondene grensde. Aan deze weken, die jaarlijks terugkwamen in een tijdvak van 6 à 7 jaren, zal ik blijven denken als aan de gelukkigste dagen mijns levens. Toen was het, dat ik mij echt voelde kind van de aarde. Als ik aan die dagen terugdenk, dan trekken aan mijn geest

voorbij tafereelen van rivieren met bruisend water; van vischrijke beekjes, die ik met mijn naakte kameraden heb afgedamd; van kudden jonge paarden, die ik opjoeg en waarbij mijn hart klopte op de maat van hun vroolijken, wilden galop; van *bótjah's angon* (herdersknapen) met wie ik mijn eten deelde; van schapen, die ik zelf hoedde op de sappige, grazige flanken van een breed aquaduct.

Het gebeurde een enkele maal, dat mijn vader ons te paard, onder geleide van een vertrouwde, uitzond om een verre bekende te bezoeken, iemand, toen reeds van hoogen ouderdom, van wien een roep van zekere heiligheid uitging, om uit diens mond wijze woorden, vermaningen en leeringen te ontvangen.

Niet om die wijze lessen te vernemen gaven we met groot genoeg gevolg aan de opdracht, doch meer om den heerlijken rit, die ons voerde door wilde, ongekende landschappen, welke voor mij altijd een groote bekoring gehad hebben.

Later, toen ik ouder geworden op het punt stond de middelbare school te verlaten, voelde ik een spijt in mij opkomen, dat ik zelf de oorzaak was van het minder vruchtdragende van dat gedeelte mijner opvoeding, hetwelk ik in den schoot mijner familie kon genieten. Het was verre van mij een stil verwijt te richten tot mijn, door arbeid overstelpten, vader, die alles heeft gedaan

wat in zijn vermogen lag om in onze opvoeding en in ons onderwijs die harmonie te leggen tusschen de eischen van het materiëele en die van het ideëele, welke in de gegeven omstandigheden te bereiken viel.

Wat ik door kinderlijke zorgeloosheid al te veel had verzuimd, heb ik naderhand door eigen studie en inspanning trachten in te halen, en wanneer ik daarbij op niet te vele onoverkomelijke bezwaren heb gestuit, dan denk ik met dankbaarheid aan dat primitieve huisonderwijs terug.

Wanneer ik ondanks mijn langdurig verblijf in het Westen, niettemin steeds liefde blijf koesteren voor de algemeene Oostersche idealen, dan denk ik wederom terug aan dat gebrekkige huisonderwijs, aan de heerlijkheid waarmee ik mij gedurende een deel van mijn kindertijd heb gekoesterd aan den boezem van moeder Natuur en aan den eerbied, welke mij werd ingeprent, voor oude, wijze en vriendelijke menschen. En ten slotte, wanneer ik in latere jaren menig modern ontwikkelden landgenoot ontmoet, wiens kennis van Javaansche taal en zang, waardeering van kunst, aanvoeling van de Oostersche gedachten, en sympathie met Aziatische, voornamelijk Indische, inzichten in verschillende problemen, tot mijn eigen verwondering mij niet al te zeer beschaamd maakten, dan denk ik alweder met groote dankbaarheid terug aan de idealistische zijde van het karakter mijns vaders, die in zijn tijd toch

gold voor een dóór-en-dóór modern-denkend en practisch gezinden man.

Die wezenstrekken mijner ontwikkelde landgenooten, welke zoo hemelsbreed verschillen van die mijner ouders en vooral mijner oudere vrouwelijke familieleden, leerde ik kennen als het verschijnsel van dénationalisatie. Deze dénationalisatie, waarvan ik zelf wellicht min of meer het slachtoffer ben, heeft van de eerste jaren na mijn burgerschooltijd mijne gedachten steeds bezig gehouden. Bij het zoeken naar een formuleering heeft mij het geluk gediend, dat ik kennis ging maken met de denkbeelden van den grooten goeroe Rabindranath. In „The Philosophy of Rabindranath Tagore” heeft S. Radhakrishnan, professor aan de Maharajah's College te Mysore, de volgende karakteriseering der moderne Indiërs gegeven:

„De modern ontwikkelde Indiër is een valsche copie van zijn Westerschen tijdgenoot. Zijn stem is een echo, zijn leven een citaat, zijn ziel zuiver intellect en zijn vrije geest is een slaaf van zakelijkheden. De producten van Westersche educatie zijn geen personen, doch schaduwen. Er is noch kunst in hun leven, noch muziek in hunne ziel. De moderne opvoeding heeft een slavenziel in hen opgekweekt.

De modern ontwikkelde Indiër maakt er zich geen zorg van te weten wat waar is, maar wat hem aanzienlijk

en onderscheiden kan maken. Niet wetenschap terwille van de wetenschap, maar wetenschap terwille van succes op examens is het richtinggevend beginsel van zijn geheele studie. Hij heeft niet geleerd de diepte en het geheimenis van de menschelijke ziel te peilen en te interpreteeren, de menschelijke ziel, die besloten ligt in zijn groote literatuur. De getuigenissen van het in-geestelijke leven van het Indische ras zijn volkomen verwaarloosd. Het behoeft geen betoog, dat niets de krachten kan aanwakkeren, de geestelijke aspiraties ontsteken, en de ziel kan doen trillen in zóó hooge mate als een groote literatuur, welke de hooge vlucht van de menschelijke ziel beschrijft. Er kan geen krachtiger aansporing of grooter prikkel zijn voor den Indischen geest en de Indische verbeelding dan zijn oude literatuur, waarin de modern ontwikkelde Indiër een vreemdeling is. Indische jongelieden zijn hun verleden vergeten en zijn niet in staat hun eigen natuur te verstaan.

De Engelsche opleiding heeft een hoogere klasse van menschen voortgebracht, die geen deel hebben aan de uitzichten en aan de toekomst van het volk zelf. Zij heeft hun ideeën bijgebracht, welke zij niet kunnen vervullen om de eenvoudige reden, dat zij niet weten hoe die in vervulling te brengen. De dikwijls aangevoerde beschuldiging, dat zij niet de ziel van de massa des volks

vertegenwoordigen, is niet geheel en al van grond ontbloot. De ontwikkelden voelen zich een aparte klasse van menschen; maar hunne hoogere ideeën staan niet vast, hun religieus gevoel is gedoofd”.

Verander in het bovengezegde de woorden „Indiër” in „Javaan” of „Indonesiër” en „Engelsch” in „Hollandsch” en we vinden daar precies de formuleering van de wezens-trekken der modern opgeleide Indonesiërs.

De antithese tusschen de Westersche en Oostersche opvoeding heeft Rabindranath Tagore ongeveer als volgt, in het kort, onder woorden gebracht:

De Indische opvoeding lijdt onder den invloed, dien het van het Westen heeft ondergaan. De Westersche opvoeding toch is geheel gericht op stoffelijke belangen; boeken-geleerdheid en examen doen zijn daar de voornaamste factoren om te komen tot materieel voordeel, terwijl de geestelijke zijde nagenoeg geheel verwaarloosd wordt. Daarin ontbreekt de ware liefde. De Westersche opvoeding is onpersoonlijk, opgelegd, te veel louter het voordeel op het oog hebbend. De Oostersche opvoeding heeft hiervan den invloed ondergaan, hetgeen o.a. uitkomt in het Bengaalsche spreekwoord: Hij die leert lezen en schrijven, kan in een koets met twee paarden rijden. Deze opvoeding kan niet beantwoorden aan de Oostersche psyche. Daarom moeten de Indiërs wat hun

opvoeding betreft, op eigen beenen leeren staan. Er is een ander systeem noodig, waarbij meer de geestelijke zijde in het oog wordt gehouden, en dat niet wordt de slaaf van het materiëel belang.

Er moeten nationale scholen komen, die voldoen aan nationale voorwaarden, zonder boeken- en schoolgeleerdheid en één met de ziel, die naar waarheid streeft. Het onder-richt moet niet slechts mededeelen, maar ook bezielen. De Europeesche geleerdheid is niet de eenige, al verschaft zij aan het Oosten licht. Er moet een nieuw samengaan komen van Oostersche en Westersche wijsheid, die leiden zal tot de volheid des levens en waarbij de kern van alle kennis zal zijn: de liefde.

Maar hoe moet dat geestelijke leven worden aangekweekt, hoe de groei van de ziel bevorderd? Niet door middel van een of andere vastgestelde les omtrent God en zijn bestaan, maar door de mogelijkheid te scheppen, dat de ziel, vrij en spontaan, zich zelve uitdrukt. Geen mensch, die een levende ziel in zich heeft zal beweren, wat de dwazen in hun hart zeggen, dat er n.l. geen God is. Voor de ontwaking van de geestelijke aspiraties en voor de ontwikkeling van het geestelijke leven stelt Rabin-dranath vertrouwen in het instinct van den leerling en in de atmosfeer van de *açrama*.

Wat is een *açrama*? Een *açrama* is een tehuis, een school,

een tempel en een woud tegelijk. Wij hebben op Nieuw-Java nog een glimp van herinnering over aan zulke agrama's, welke ook op Oud-Java hebben bestaan, in den vorm van *pagoeron* en *patapan*, de verlijfplaatsen van den *kiahi goeroe* (eerwaarde leeraar) en van den *tôpô* (askeet of kluizenaar). Maar denkt vooral niet aan die pseudo-goeroes, die ons een middel aan de hand weten te doen om onkwetsbaar te worden en dergelijke onzinnigheden, maar ik heb meer die menschen op het oog, die een reinen en heiligen levenswandel betrachten en een geestelijke leidsman willen zijn voor jongeren, die dat wenschen. En dan denk ik persoonlijk aan menschen terug, die ik zelf heb gekend, levende ver van alle stadsgewoel in een oord van vrede en natuurschoon, en die ons na een moeizamen tocht slechts eenige woorden of vermaningen meegeven op den langen terugweg, maar genoeg om er jaren over na te denken en moeilijk om ze in ons leven te realiseeren.

Doch nu wordt het tijd voor mij om fragmentarisch Tagore na te vertellen en ik neem daartoe als leidraad zijn inleiding in het boek „Shanti Niketan”¹⁾ en zijn lezing getiteld *My School* in het boek „Personality”.²⁾

De grootste leeraars van Oud-Indië, wier namen nog

1) *Shanti Niketan*, by W. W. Pearson, Mac Millan and Co. London.

2) *Personality*, by Rabindranath Tagore, Mac Millan and Co. London.

in de herinnering leven, waren woudbewoners. Bij den schaduwrijken oever van de een of andere heilige rivier of van een meer in het Himalaya-gebergte bouwden zij hun vuur-altaar, weidden hun vee, oogstten wilde rijst en vruchten voor hun voedsel; zij leefden met hun vrouwen en kinderen aan den boezem der maagdelijke natuur, schouwden over de diepste problemen der ziel en maakten zich tot levensdoel: te groeien in medegevoel met de geheele schepping en in gemeenschap met het Hoogste Wezen. Studenten verzamelden zich langzamerhand om hen heen, kregen lessen over het onsterfelijke leven in de atmosfeer van waarheid, vrede en vrijheid des geestes.

Ofschoon in latere tijden de omstandigheden veranderden en talrijke koninkrijken, groot en klein, in rijkdom en macht bloeiden, en wouden begonnen plaats te maken voor steden met voortdurende toename van weelde in de huizen der rijken, toch bleven de idealen dezer woudheiligdommen nog steeds de hoogste beschavingsidealen in Indië. Al de groote klassieke dichters zagen in hun drama's met eerbied terug naar dien gouden dageraad van de ontwaking van Indië's ziel.

In dezen modernen tijd was het de beurt van Rabindranath Tagore om aan het droomen te geraken over dat tijdperk, hetwelk in zijn grootheid van eenvoud en in

zijn wijsheid van het zuivere leven torenhoog uitsteekt boven de tijdperken der latere geschiedenis. Toen hij een groot deel van zijn jongelingsjaren doorbracht in de eenzaamheid van een rivieroever, op de zandbanken van de Padma, kwam er een tijd, dat hij ontwaakte bij den roep van den geest van zijn land en dat hij zich genoopt voelde zijn leven te gaan wijden aan de bereiking van het doel, hetwelk ligt in het hart van Indië's historie. Hij scheen te snakken naar adem in de afgrijselijke nachtmerrie van den tegenwoordigen tijd, beteekenisloos in zijn kleine eerezuchtigheden van den arme, en voelde in zich de worsteling van zijn moederland om te ontwaken in geestelijke bevrijding. De pogingen naar politieke agitatie schenen hem onwezenlijk, op het oppervlakkige af, en armzalig zwak in hun klaarblijkelijke hulpeloosheid. Hij voelde dat alles als een zegen der Voorzienigheid; hij voelde, dat altijd maar steunen op de goedgunstigheid der vreemde heerschers gelijk staat met bedelen; dat bedelen een onprofijtelijk beroep is, en dat alleen gegeven zal worden aan hem, die zelf heeft. Tagore zeide tot zichzelf, dat men zijn erfdeel moest zoeken om daarmee zijn ware plaats in de wereld te veroveren. Toen kreeg hij een visioen van de grootheid van den geestelijken mensch, welke bereikt werd in de plechtige afzondering van Indië's wouden, toen de rest der wereld

nog ternauwernood ontwaakt was. De waarheid werd hem duidelijk, dat Indië zijn eigen pad gebaad en het verbreed had voor de eeuwen, het pad, dat leidt naar een leven reikend over den dood heen, het pad, dat hoog boven de idealiseering liep van politiek egoïsme en de onverzadigbare lust naar opeenhooping van stofelijke dingen. De stem kwam tot hem in de Vedische taal van uit de agrama's, de bosch-hermitages van het verleden, met den roep; „Kom tot mij gelijk de rivieren tot de zee, gelijk de dagen en de nachten tot de volmaaktheid van hun jaarlijkschen kringloop. Laat ons deel aan de waarheid zijn vol van de straling van het licht. Laat ons nimmer met elkander in strijd komen. En laat onze geesten zich spoeden naar hun Hoogste-Goed”. Tagore's hart antwoordde op dien roep en hij besloot te doen, wat hij te voorschijn kon brengen voor het dagelijksche gebruik en de dagelijksche reiniging, nl. den stroom van denkbeelden, welke ontsprongen zijn op den hoogsten bergtop van Indië's geest — de idealen van eenvoud in het leven, helderheid van geestelijk inzicht, zuiverheid van hart, harmonie van het heelal, en bewustzijn van de oneindige persoonlijkheid in de gansche schepping.

Hij wist, dat de lessen van de moderne scholen en de neigingen van den tegenwoordigen tijd scherp gekant

waren tegen deze idealen, maar de dichter was overtuigd, dat de oude leeraars van Indië de waarheid leerden, toen zij met besliste verzekerdheid zeiden: „Het is een volkomen dood van dit leven te vertrekken zonder zich van de Eeuwige Waarheid van het leven bewust te zijn”.

Zoo dan verbrak de afgeslotenheid van des dichters literair leven haar slagboomen en het kwam in aanraking met de hoogere aspiraties van zijn land. Rabindranath ging zich in Shanti Niketan vestigen, het heiligdom dat door zijn vader gesticht was, en verzamelde langzamerhand om zich heen, onder de schaduwen der *sal*-boomen, kinderen komende uit ver verwijderde woningen. Bij den eersten groei van de Shanti Niketan-school (Shanti Niketan = oord van vrede) mocht Rabindranath zich verheugen in de groote toewijding van Satish Chandra Roy, een jongen man van nauwelijks 19 jaar, die zich tot den goeroe en diens idealen bovenmate aangetrokken gevoelde en zich daarom ging wijden aan den opbouw van de açrama en de jongens diende met het levende voedsel van den rijkdoms zijns levens. De jonge man, die zooals Tagore zich uitdrukte „lichtgevend van ziel” was, stierf nog geen 21 jaren oud, maar hij is blijven leven in het paradijs van Tagore's herinnering.

II. TAGORE'S OPVOEDINGSIDEALEN

Toen Tagore metterdaad als opvoeder der jeugd optrad, was hij in de veertig. Die daad werd nimmer verwacht van een man, die het grootste deel zijns levens had doorgebracht met schrijven, en hoofdzakelijk met het schrijven van verzen. Daarom dachten de menschen, dat zijn school wel niet een der beste van haar soort zou kunnen zijn. Het was zeker iets buitensporig nieuws, het product van een stoutmoedige onervarenheid!

Dit is een der redenen, waarom den dichter dikwijls wordt gevraagd, wat het idee is, waarop zijn school is gegrondvest. Die vraag brengt hem dikwijls in verlegenheid, daar hij moet bekennen, dat hij dat moeilijk kan zeggen. Want het idee is niet als een vaste basis, waarop een gebouw is opgericht. Het heeft meer van een zaad, dat niet van den grond kan afgescheiden worden en waarvan het oogenblik niet is aan te wijzen, waarop het zaad tot een plant begint te groeien.

Tagore weet wel, waaraan deze school zijn ontstaan te danken heeft: het was geen nieuwe theorie van opvoeding, maar de herinnering aan zijn eigen schooljaren.

Dat die dagen ongelukkig voor hem waren, kan hij niet geheel en al toeschrijven aan zijn bijzonderen aard of aan eenig bijzonder gebrek van de scholen, waarheen

hij gezonden werd. Mogelijk zou hij, indien hij een weinig minder gevoelig was geweest, zich langzamerhand aan den druk hebben aangepast en lang genoeg gebleven zijn om zijn universitaire graden te halen. „Maar scholen zijn scholen, ofschoon eenige beter en andere slechter zijn, naar hun eigen maatstaf gemeten” zegt Rabindranath en vervolgt:

„De wijze voorzienigheid heeft voor kinderen gezorgd, dat zij met de melk van hun eigen moeder gevoed worden. Ze vinden tegelijkertijd hun voedsel en hun moeder. Het is een volledige voeding voor hen, naar lichaam en naar ziel. Het is voor hen de eerste inleiding tot de groote waarheid, dat de wezenlijke verwantschap van den mensch met de wereld er eene is van persoonlijke liefde en niet die van de mechanische wet van oorzaak en gevolg. De inleiding en het slot van een boek hebben trekken met elkander gemeen. Op beide plaatsen wordt de volledige aanschouwing der waarheid gegeven. Maar in de inleiding is het eenvoudig, omdat de waarheid nog niet uiteengezet is, en aan het slot wordt het eenvoudig, omdat zij daar volkomen ontwikkeld, van zijn windsels is ontdaan. Evenzoo is de intrede van den mensch in deze wereld zijn inleiding in eenvoudigen vorm tot zijne waarheid in laatste instantie. Hij wordt geboren in een wereld, welke voor hem vol van leven is, waar hij als een individu

de volle belangstelling zijner omgeving in beslag neemt. Maar dan groeit hij op tot twijfel aan dezen diep-persoonlijken aanblik der werkelijkheid; hij verliest zichzelf in de samengesteldheid der dingen; hij brengt een scheidingslijn tusschen zichzelf en zijn omgeving en dikwijls in een geest van vijandschap. Maar deze scheuring in de eenheid der waarheid, deze hardnekkige burgeroorlog tusschen zijn eigen „ik” en „de wereld buiten hem” kan nimmer in een durende disharmonie zijn bedoeling hebben. Om den waren zin van zijn leven te vinden moet de mensch terugkeeren uit deze afdwaling van den twijfel tot den eenvoud van volmaakte waarheid, tot zijn hereeniging met alles en allen in een oneindig verbond van liefde.

Daarom behooren aan onze kinderjaren in volle maat geschonken te worden de teugen van het leven, waarnaar ze een niet te lesschen dorst hebben. Het jonge gemoed doordringe men van het denkbeeld, dat het in een menschenwereld geboren is, welke in harmonie is met de wereld daarbuiten”.

Dit alles is wat, volgens Tagore, het gewone type van de scholen in Indië negeert met een gebaar van hoogere wijsheid, streng en vol verachting. Het rooft met geweld kinderen weg van een wereld vol van het mysterie van Gods eigen werkzaamheid, vol van de aanduidingen der

persoonlijkheid. Het is enkel en alleen een methode van tucht, welke het persoonlijke element weigert in aanmerking te nemen. Het is een fabriek, boven alles aangewezen om gelijkvormige resultaten te produceeren. Het volgt een denkbeeldige rechte lijn van het gemiddelde bij het graven van zijn kanaal van opvoeding. Maar de lijn van het leven is niet de rechte lijn, want die gaat als spelenderwijs zig-zag over de lijn van het gemiddelde. Volgens de school is het leven volmaakt, wanneer dit er in toestemt als een dood ding behandeld te worden, om in symmetrische geschiktheden gesneden te worden. Dit was de oorzaak van Rabindranath's leed toen hij naar school werd gezonden. Want plotseling vond hij zijn wereld om zich heen verdwijnen om plaats te maken voor houten banken en rechte muren, welke hem aanzaarden met den ledigen blik van den blinde.

„Ik was niet een schepping van den schoolmeester, — het Departement van Onderwijs werd niet geraadpleegd, toen ik geboorte aannam in de wereld. Maar bestond er eenige reden voor, waarom zij hun wraak over mij zouden uitstorten voor deze achteloosheid van mijn Schepper?” vraagt Tagore met zijn beminlijken humor. De legende vertelt, dat eten van de vrucht der kennis niet overeen te brengen is met het wonen in het paradijs. Daarom moeten menschenkinderen uit hun paradijs verdreven worden naar

een rijk des doods, waar de welvoeglijkheid heerscht van een „departement van kleermakerij”. Tagore's geest had dus de nauw-sluitende keurs van de school te accepteeren, welke evenals de schoenen van de vrouw van een mandarijn zijn natuur naar alle zijden en bij elke beweging samenkneep en kneusde. Hij was gelukkig genoeg om er zich zelve uit te redden vóórdat de ongevoeligheid begon. Ofschoon hij niet den vollen straftijd uitgezeten heeft, welke menschen van zijn stand te ondergaan hebben om toegang te verkrijgen tot de beschaafde kringen, is hij toch blijde, dat hij niet geheel en al aan zijne kwellingen ontsnapt is. Want dit heeft hem kennis verschaft van het onrecht, waaraan menschen kinderen lijden.

Tagore vindt de oorzaak van het kinderleed hierin, dat de bedoeling van den mensch lijnrecht gaat tegen Gods bedoelen in omtrent de wijze, waarop kinderen in kennis moeten groeien. Hoe we onze zaken zullen regelen, moeten we zelf weten, en daarom zijn we vrij om in onze zaken te handelen naar gelang van onze bijzondere oogmerken. Maar een zoodanige kantoor-regeling past niet voor Gods schepping, en kinderen zijn Gods eigen schepping.

We zijn in deze wereld gekomen om die te aanvaarden, niet alleen maar om die te kennen. We mogen machtig worden door kennis, maar we erlangen alleen onze menschelijke volheid door medegevoel. De beste opvoeding is

die, welke ons niet slechts inlichtingen geeft, maar welke ons leven harmonieus maakt met al het bestaande. Doch we zien, dat in de scholen deze opvoeding van sympathie niet alleen systematisch genegeerd, maar zelfs met strengheid onderdrukt wordt,

Van onze prille jeugd af worden gewoonten aangekweekt en kennis medegedeeld op een zoodanige wijze, dat ons leven vervreemd van de natuur raakt en ons gemoed en de wereld tegenover elkaar worden gesteld. Zoo wordt de grootste der opvoedingen, waarvoor we voorbestemd hier in de wereld kwamen, verwaarloosd; en we worden genoodzaakt onze wereld te verliezen om een „tasch vol inlichtingen” daarvoor in de plaats te vinden. We ontrooven het kind deze aarde om het aardrijkskunde, van taal om het spraakkunst te leeren. Het hongert naar het epische, waar het wordt vol gepropt met kronieken van feiten en data. Het was geboren in de menschenwereld, maar het wordt verbannen naar de wereld van grammophonen om te boeten voor de erfzonde van in onwetendheid geboren te zijn. De natuur van het kind komt op tegen zulk een ellende met al de kracht van het lijden, maar het wordt ten slotte tot zwijgen gebracht door straf.

„We weten allen, dat kinderen van stof houden; heel hun lijf en gemoed dorst naar zonlicht en lucht, zooals

bloemen doen. Ze zijn nooit in een stemming om de voortdurende uitnodigingen te weigeren tot een onmiddellijk contact, welke van uit het universum tot hun zintuigen komen", zoo betoogt de dichter van „The Crescent Moon", die bekoorlijke lofliederen op het kind. „Maar ongelukkig genoeg voor kinderen leven hun ouders, bij het vervullen van hun beroep in overeenstemming met hun sociale tradities, in hun eigen wereld van gewoonten. Veel hiervan kan niet verholpen worden, want menschen moeten zich specialiseeren, daartoe gedreven door de omstandigheden en door de noodzaak van maatschappelijke regelmaat. Maar onze kindertijd is de periode, waarin we hebben of moesten hebben meer vrijheid, een bevrijd-zijn van die noodzakelijkheid van specialisatie in de enge banden van maatschappelijke en beroepsconventies".

Tagore herinnert zich nog goed de verbazing en de ergernis van een ervaren hoofdonderwijzer, vermaard als iemand die goed orde kon houden, toen deze een van Tagore's jongens in een boom klimmen en een gevorkten boomtak uitzoeken zag om zijn lessen te leeren. De goeroe moest den man ter uitlegging zeggen, dat „jeugd de eenige periode van het leven is, waarin een beschaafd man zijn keus kan laten gaan tusschen de takken van een boom en zijn stoel in de salon; en

moet ik dezen jongen van dat voorrecht berooven, omdat ik als één volwassen man daarvan verstoken ben?", vroeg toen de kindervriend en het verrastte hem op te moeten merken, dat diezelfde hoofdonderwijzer wel goedkeurde, dat de jongens botanie studeerden. De man geloofde in een onpersoonlijke kennis van den boom, omdat dat wetenschap is, maar niet in een persoonlijke kennismaking daarmede. Deze groei der persoonlijke ervaring leidt tot het vormen van een instinct, hetwelk het resultaat is van de methode van onderwijs, eigen aan de natuur. De jongens van Tagore's school hebben een instinctmatige kennis van den bouw van een boom. Bij de minste aanraking weten zij, waar zij een voetsteun kunnen vinden op een schijnbaar ongastvrijen boomstam; zij weten hoe ver ze zich vrijheid kunnen veroorloven ten opzichte van de takken; hoe zij hun lichaamsgewicht zóó kunnen verdeelen, dat zij zich zelve het minst zwaar maken voor de takken.

„Mijn jongens", vertelt de goeroe, „zijn in staat het grootst mogelijk nuttig gebruik van den boom te maken inzake van vruchtengenot, van rustneming en van zich verschuilen voor ongewenschte vervolgers. Ik zelf was grootgebracht in een beschaafd tehuis in een stad en, voor zoover het mij persoonlijk aanging, was ik genoodzaakt gedurende mijn geheele leven te handelen

alsof ik geboren was in een wereld, waar geen boomen zijn. Daarom acht ik het een deel van de opvoedings-taak mijn jongens zich volkomen bewust te doen worden, dat ze verkeeren in een soort van bestaan, waar boomen een zaak van gewicht zijn, niet slechts als dingen, die chlorophyll voortbrengen en koolstof uit de lucht inademen, maar als levende boomen.

Natuurlijk zijn de zolen van onze voeten zóó geschapen, dat ze voor ons de beste werktuigen zijn om er mede op de aarde te staan en er mede te wandelen. Van den dag af, dat we schoenen begonnen te dragen, kleinerden wij het doel onzer voeten. Met de vermindering van hun verantwoordelijkheid hebben zij hun waardigheid verloren, en nu leenen ze zich er zelfs toe om vertroeteld te worden met sokken, pantoffels en schoenen van allerlei prijzen en vormen en wanverhoudingen. Voor ons stijgt het tot een grief tegen God, dat Hij ons geen hoeven heeft gegeven in plaats van teer gevoelige zolen".

Tagore wil niet voetbekleding geheel en al uit des menschen gebruik bannen. Maar hij aarzelt niet te eischen, dat de zolen van kindervoeten niet van hun oefening moesten beroofd worden. Van alle ledematen, welke wij hebben, zijn deze het meest geschikt om de aarde bij aanraking innig te leeren kennen. Want de aarde heeft

op haar oppervlakte haar fijne modulaties, welke zij slechts aanbiedt aan den kus van hare wezenlijke minnaars, — de voeten.

Rabindranath is grootgebracht in een respectabele huishouden; zijn voeten zijn van kindsheid af zorgvuldig behoed voor alle naakte aanraking met stof. „Wanneer ik mijn jongens aanspoor om blootsvoets te wandelen, dan word ik mij pijnlijk ervan bewust, welk een dikte van onwetendheid omtrent de aarde ik onder mijn voeten draag. Ik kies altijd doorns om er op te trappen op zulk een wijze, dat de doorns er iets aan hebben. Mijn voeten hebben niet het instinct om de lijnen van den minsten weerstand te volgen. Want zelfs het vlakste van alle aardoppervlakten heeft zijn rimpels van uiterst kleine heuvels en dalen, welke alleen te onderscheiden zijn door getrainde voeten. Ik heb me dikwijls verbaasd over het onredelijke zigzag van voetpaden dwars over volmaakt vlakke velden. Het verbaast ons temeer, als men daarbij bedenkt, dat een voetpad niet door de gril van één persoon gemaakt is. Tenzij de meeste wandelaars juist diezelfde grilligheid bezaten, konden zulke klaarblijkelijk ongemakkelijke paden niet gemaakt worden. Maar de ware oorzaak ligt in de fijne aanduidingen, welke van de aarde uitgaan en waar onze voeten onbewust op acht geven. Zij, die voor zulke aanduidingen niet onge-

voelig zijn, kunnen de spieren van hun voet bij de minste aanwijzing met groote snelheid adapteeren. Daarom kunnen zij zich vrijwaren voor het indringen van doorns, zelfs als zij er op trappen, en blootvoets wandelen op een grintpad zonder het minste ongemak. Ik weet, dat in de practische wereld schoenen gedragen worden, wegen begrint, voertuigen gebruikt zullen worden. Maar gedurende de periode van hun opvoeding moesten de kinderen niet den indruk krijgen, alsof de wereld geheel en al salon is; zij moeten leeren gevoelen, dat er zoiets is als een natuur, waarmee hun ledematen in schoone harmonie zijn geschapen".

Er zijn menschen die denken, dat door den eenvoud van levenswijze, in zijn school ingevoerd, Tagore de verheerlijking der armoede preekt, welke in de middeleeuwen heerschte. Een verhandeling over dit onderwerp zou te schrijven zijn aan de hand van des dichters wijsbegeerige werken, „maar", vraagt Tagore, „gezien van het gezichtspunt van opvoedkunde, zouden we niet moeten toegeven, dat armoede de school is, waarin de mensch zijn eerste lessen en zijn beste opleiding kreeg?

Zelfs de zoon van een millionair moet hulpeloos arm geboren worden en zijn levensles van het begin af aanvangen. Hij heeft te leeren loopen als het armste der kinderen, ofschoon hij de middelen bezit om het zonder

het aanhangsel der beenen te doen. Armoede brengt ons in innige aanraking met het leven en de wereld, want in rijkdom te leven is meest leven door middel van procuratiehouders, en alzoo leven in een wereld van mindere wezenlijkheid. Het kan goed zijn voor iemands genoeg en trots, maar niet voor iemands opvoeding. Rijkdom is een gouden kooi, waarin de kinderen der rijken worden gebroed tot kunstmatige dooding van hun krachten. Daarom wilde ik aan mijn school, zeer tegen den zin van menschen met weelderige gewoonten, dezen grooten leeraar verbinden: deze uiterste soberheid aan huisraad en materialen — niet omdat het armoede is, maar omdat het leidt tot persoonlijk ervaren van de wereld”.

Wat Tagore zich voorstelt is, dat de menschen een bepaalde periode van hun leven speciaal zouden wijden aan het leven van den primitieven mensch. In den schoot der moeder heeft het kind gelegenheid zijn eerste stadium van het vegetatieve leven te beëindigen. Maar zoodra het geboren is, voorzien van alle instincten welke noodig zijn voor het volgende stadium nl. het natuurlijke leven, wordt het opeens lastig gevallen door de maatschappij van beschaafde gewoonten; het wordt weggerukt uit de open armen van aarde, water en hemel, van het zonlicht en van de lucht. In het begin worstelt het en schreeuwt

het hevig, maar langzamerhand begint het te vergeten, dat het Gods schepping tot zijn erfdeel heeft; dan sluit het zijn vensters, haalt zijn gordijnen neer, verliest zichzelf in beuzelarijen en voelt zich trotsch op de vermeerdering daarvan ten koste van zijn wereld en van de latente krachten van zijn ziel.

„De beschaafde wereld van conventies en van zaken komt in het midden van de loopbaan van een mensch. Zij komt noch aan het begin, noch aan het einde. De enorme samengesteldheid daarvan en de wetboeken van fatsoen hebben hun nut. Maar wanneer de wereld deze dingen als einddoel beschouwt en het tot regel maakt, dat er geen groen plekje in het leven der menschen gelaten zal worden ver verwijderd van rook en lawaai, van opgesmukte en opgetooide eigendommen, dan lijden kinderen; in de jonge menschen ontkiemt een wereld-moeheid, en de ouderen vergeten oud te worden in vrede en schoonheid, alleen maar om aftakelende jongelieden te worden, beschaamd over de haveloosheid van hun ouderdom, vol gaten en lapwerk.

Maar zeker is het, dat kinderen niet begeerig waren naar deze omwikkelde en omschutte wereld van fatsoen, toen zij op het punt stonden, op deze aarde geboren te worden. Indien zij eenig idee hadden, dat ze hun oogen moesten openen voor het zonlicht, alleen om zichzelf

in handen te vinden van het Departement van Onderwijs, tot ze hun frischheid van geest en scherpte van zin zouden verliezen, dan zouden zij zich wel tweemaal bedacht hebben, voor zij zich zouden wagen aan hun loopbaan van mensch te zijn. Gods beschikkingen zijn nimmer botweg speciale regelingen. Ze hebben altijd de harmonie van eenheid en onafgebroken samenhang met alle dingen. Wat mij daarom in mijn schooldagen zoo kwelde was het feit, dat de school niet die volkomenheid van leven vertoonde als de wereld heeft. Ze was slechts een bijzondere regeling om lessen te geven. Ze kon alleen geschikt zijn voor volwassen menschen, die de bijzondere behoefte aan zulke instellingen kenden en die bereid zijn haar onderricht te ontvangen ten koste van de gemeenschap met het leven. Maar kinderen hebben het leven lief en het is hun eerste liefde. Al de kleuren en bewegingen daarvan trekken hun gretige aandacht. En weten we wel zeker, dat we wijs doen door deze liefde te smoren? Kinderen zijn geen geboren asceten, geschapen om dadelijk de kloosterachtige tucht bij het verwerven van kennis te ondergaan. Eerst behoorden zij kennis te vergaren door hun liefde voor het leven; dan zullen ze het leven verzaken om kennis te winnen, en daarna zullen ze weer terugkeeren tot hun volle leven met gerijpte wijsheid.

Maar de samenleving heeft haar eigen voorschriften om de menschengeesten te verwerken naar haar speciale modellen en schablonen. Deze regelingen zitten zóó stevig in elkaar, dat het moeilijk is om openingen te vinden, door welke men de natuur naar binnen kan brengen. Een reeks van straffen vervolgt iemand tot het einde toe, indien hij zich de vrijheid veroorloofde van de vastgestelde regels af te wijken, zelfs indien hij daarmee zijn ziel kon redden. Daarom is het een goed ding de waarheid bewust te zijn, maar iets anders nog om het in praktijk te brengen, waar de geheele stroom van het geldende stelsel zich tegen iemand keert. Dit is waarom ik, toen ik stond tegenover het probleem van de opvoeding van mijn eigen zoon, geen raad wist om er een praktische oplossing aan te geven. Het eerste wat ik deed was hem weg te brengen uit zijn stadsche omgeving naar een dorp en hem de vrijheid van de oorspronkelijke natuur toe te staan, voor zoover het mogelijk is in de moderne tijden. Het dorp had een rivier, die als gevaarlijk bekend stond, waar de jongen zwom en roeide zonder zich te laten weerhouden door de bezorgdheid van zijne ouders. Hij bracht zijn tijd in de velden door en op onbegaanbare zandbanken; als hij laat thuis kwam voor zijn middageten, werden hem geen vragen daaromtrent gesteld. Hij had geen van die weeldedingen, welke voor jongens van zijn

omstandigheden niet alleen door de gewoonte worden geëischt, maar ook voor passend worden gehouden. Voor die ontberingen werd de jongen — ik ben er van overtuigd — met medelijden aangezien en zijn ouders werden gelaakt door menschen, voor wie de gansche wereld bestaat in hun enge „samenleving.” Maar ik was er van overtuigd, dat weeldedingen jongens tot last zijn. Ze zijn lastig voor ouders, die hun lust en trots vinden in hun kinderen”.

Maar, daar Tagore toendertijd slechts een matig inkomen had, kon hij zeer weinig voor zijn zoon doen; hij kon hem niet overeenkomstig zijn plannen opvoeden. Doch de jongen had tenminste vrijheid van beweging; hij had zeer weinige van die dingen van rijkdom en deftigheid, welke een scheiding brengen tusschen hemzelf en de wereld der natuur. Zoo had hij een betere gelegenheid om de wereld te ervaren, dan de vader ooit gehad heeft. Maar één ding drong zich aan Tagore's geest op als belangrijker dan iets anders. Het doel der opvoeding is den mensch de eenheid van waarheid te geven. Vroeger, toen het leven eenvoudig was, waren al de verschillende elementen van den mensch in volkomen harmonie. Maar toen de scheiding kwam tusschen het intellectueele, het geestelijke en het fysieke, toen legde de schoolopvoeding al den nadruk op de intellectueele en fysieke zijde van den mensch. Men wijdt

al zijn aandacht er aan om den kinderen kennis bij te brengen zonder te bedenken, dat we door deze accentuatie de breuk verscherpen tusschen het intellectueele, het fysieke en het geestelijke leven.

Tagore geloofst in een geestelijke wereld — niet als iets van deze wereld gescheiden, maar als haar diepste waarheid. Met den adem, dien we inademen, moeten we altijd deze waarheid gevoelen, dat we leven in God. Geboren in deze groote wereld, vol van het mysterie van het oneindige, kunnen we ons bestaan niet aannemen als een tijdelijke opwelling van het toeval, drijvende op den stroom van de materie naar een eeuwig nergens. We kunnen ons leven niet beschouwen als droomen van een dromer, die nimmer zal ontwaken. We hebben een persoonlijkheid, voor wie stof en kracht zonder beteekenis zijn, tenzij in betrekking tot iets oneindig persoonlijks. Haar wezen ontdekken wij in: menschenliefde, in de grootheid van het goede, in het martelaarschap van heldenzielen, in de onuitwischbare schoonheid der natuur, welke nimmer slechts een natuurkundig feit kan zijn, doch een uitdrukking van een persoonlijkheid. Deze geestelijke wereld, waarvan we de aanwezigheid niet gevoelen vanwege onze negatie van onze kindschheid af, moeten onze kinderen ervaren door er volkomen in te leven en niet door het hulpmiddel van theologisch

onderwijs. Maar hoe dit gedaan moet worden is een vraagstuk, dat voor den tegenwoordigen tijd moeilijk is op te lossen. Want de menschen van tegenwoordig hebben het zoover weten te brengen met hun tijd te bezetten, dat ze geen gelegenheid meer vinden om te weten te komen, dat hunne handelingen alleen maar beweging, doch weinig waarheid hebben, en dat hun ziel haar wereld niet gevonden heeft.

Rabindranath heeft bij het zoeken naar de oplossing van het opvoedingsprobleem, zooals we reeds zagen, het oog gevestigd op de açrama's.

In het oude Indië was dus de school dáár, waar het leven zelf was. Daar werden studenten opgekweekt, niet in de academische atmosfeer van geleerdheid, of in het verminkte leven van klooster-afzondering, maar in de atmosfeer van levend streven van den geest. Ze brachten het vee naar de wei, verzamelden brandhout, oogstten fruit en oefenden zich in vriendelijkheid jegens alle schepselen, en groeiden in den geest met den geestelijken groei van hun eigen leeraren. Dit was mogelijk, omdat het meest vooropstaande doel van deze plaatsen niet was onderwijs, maar het geven van een schuilplaats aan hen, die hun leven in God leefden.

Dat deze traditioneele verwantschap van meesters en leerlingen niet alleen een romantisch verzinsel is, wordt

bewezen door het overblijfsel, dat Indië nog bezit van het inheemsche systeem van opvoeding. Het heeft zijn onafhankelijkheid gedurende eeuwen bewaard, totdat het ten laatste verdween door de hand van uitheemsche bureaucratische contrôle. Deze *catushpathi's*, zooals de Sanskrit-naam voor universiteit luidt, handhaven geen school-discipline. De studenten leven in het huis van hun meesters als de kinderen des huizes, zonder te behoeven te betalen voor hun kost en inwoning of toezicht. De leeraar zet zijn eigen studies voort; hij leidt een eenvoudig leven en helpt de studenten bij hun lessen en maakt daarvan een deel van zijn leven, niet zijn beroep.

In geenen deele wil Tagore zijn inzichten opdringen aan menschen in een ander klimaat, in andere omstandigheden met andere behoeften en verwachtingen van het leven. Maar zijnen landgenooten en geestverwanten houdt hij voor, dat zij bij het doel van hun opvoeding niets te kort moeten doen aan het einddoel van den mensch: den hoogsten groei en de vrijheid van ziel. Dat moet de uitdrukking zijn van zelfachting, welke zij zichzelve en hun Schepper verschuldigd zijn.

„Wat is het erbarmelijk om aan te zien, als men grabbelt naar kleine beetjes geluk!” voegt hij hun toe. „Laat ons slechts toegang hebben tot het leven, dat boven den dood uitgaat en boven alle aardsche beslommeringen; laat ons

onzen God vinden, laat ons leven voor die hoogste waarheid, welke ons vrijmaakt van de slavernij van het stof, en ons den rijkdom geeft, niet aan zaken, maar aan innerlijk licht; niet aan macht, maar aan liefde. Zoo'n vrijmaking van de ziel trof men in Indië aan onder menschen, die verstoken waren van boekengeleerdheid en die leefden in de uiterste armoede. Wat Indië in de allereerste plaats noodig heeft zijn geen materiëele objecten, noch rijkdom of comfort of macht, maar een ontwaken in het volle bewustzijn van ziele-vrijheid, de vrijheid van het leven in God, waar men niet in vijandschap leeft met hen die strijdlustig zijn, niet in wedijver met hen die geld maken, maar waar men leeft hoog verheven boven elken aanval of belediging. Indië heeft de erfenis van dezen schat van geestelijke wijsheid".

En met bezieling roept Tagore tot de Indiërs van den tegenwoordigen tijd: „Laat het doel van onze opvoeding zijn: dezen schat weder voor ons te ontsluiten, ons de krachten te schenken om van dien schat een goed gebruik te maken voor ons leven en om het resultaat — als de tijd dáár is — der wereld aan te bieden als ons aandeel aan haar eeuwig welvaren".

III. REALISATIE VAN TAGORE'S IDEEËN

Het geluk diende Tagore, dat hij al dadelijk een gelegenheid bij de hand had, waar hij zijn werk kon beginnen. Dat was Shanti Niketan, gelegen bij Bolpur, een plaatsje ongeveer honderd mijlen van Calcutta verwijderd. Zijn vader, de maharshi Devendranath (*maha rshi* = groote wijze), had op eene van zijn talrijke reizen deze eenzame plaats uitgekozen, geschikt voor zijn leven van gemeenschap met God. Deze plaats met de altijd durende rente van een geldsom, gaf hij ten gebuike aan hen, die vrede en afzondering voor hun meditaties en gebeden zoeken. Tagore had ongeveer 10 jongens bij zich, toen hij hier kwam en begon zijn nieuw leven met geen voorafgaande ondervindingen hoegenaamd.

„Alles rondom onze agrama”, vertelt ons de goeroe, „is een ruim open land, kaal tot zoover het gezicht reikt op spaarzaam groeiende dadelpalmen en stekelige struiken na, die om den voorrang strijden met mierenhoopen. Op de oppervlakte van het veld strekken zich talloze verhoogingen en miniatuur-heuveltjes van rood grint en steentjes van allerlei kleuren en vormen uit, doorsneden door nauwe kanaaltjes met regenwater. Niet ver weg naar het zuiden, bij het dorp, kan men door de tusschenruimten van een rij van palmboomen het glinsterend oppervlak van staalblauw

water zien, dat zich verzameld heeft in een uitholling van den grond. Een weg, door het dorpsvolk gebruikt om naar de markt te gaan in de stad, gaat meandersgewijze door de eenzame velden, schitterend met zijn rood stof in de zon.

Reizigers die langs dezen weg komen, kunnen op een afstand op het hoogste punt van den golvenden bodem de spits van een tempel en de nok van een gebouw zien; deze wijzen de agrama van Shanti Niketan aan, tusschen zijn *amalaki*-boschjes en zijn laan van statige *sal*-boomen. En hier is de school voor meer dan 15 jaar uitgedijd, allerlei veranderingen doormakende en dikwijls ook ernstige crisissen. De slechte reputatie van dichter te zijn had ik; daarom kon ik met groote moeite het vertrouwen van mijn landgenooten winnen en het wantrouwen van ambtenaren ontwijken. Dat ik ten slotte in staat ben geweest om mijn instelling tot stand te brengen, komt, doordat ik nimmer een afwachtende houding aannam, maar mijn eigen weg volgde zonder van buiten sympathie, hulp of raad te verwachten. Mijn inkomsten waren buitengewoon klein, bezwaard door den druk van een ernstige schuld. Maar deze armoede gaf mij juist de volle kracht van vrijheid, en deed mij meer bouwen op waarheid dan op stoffelijke zaken. Omdat de groei van deze school de groei van mijn

leven was en niet slechts het uitvoering geven aan eenig leerstelsel, veranderde het ideaal daarvan met zijn rijper worden, evenals een rijpende vrucht, die niet alleen groeit in omvang en intenser wordt van kleur, maar eveneens veranderingen ondergaat in de kern. Ik begon met de gedachte, dat ik een weldadig doel had te volbrengen. Ik werkte hard, maar de eenigste voldoening die ik had, kwam alleen van de berekening van het totaal aan opoffering in geld, energie en tijd, terwijl ik mijn eigen onvermoeide goedheid bewonderde. Ik ging voort met systeem op systeem te bouwen en ze dan weer af te breken. Dat alles nam enkel mijn tijd in beslag, maar er zat geen ziel in mijn arbeid. Ik herinner mij nog goed toen een oude leerling van mijn vader kwam en tot mij zeide: „Wat ik om mij heen zie, lijkt een bruiloftzaal, waar niets aan ontbreekt, alleen maar den bruidegom zelve”. De fout, welke ik maakte was, dat ik mij mijn eigen doel tot dien bruidegom had gedacht. Maar langzamerhand vond mijn hart zijn kern. Die zat niet in het werk, niet in mijn wenschen, maar in de waarheid. Ik zat eens eenzaam op het boventerras van het Shanti Niketan-huis en keek naar de toppen der boomen van de sal-laan voor mij. Ik ontrukte mijn hart aan mijn eigen plannen en berekeningen, aan mijn dagelijksche worstelingen, en verhief het in stilte tegenover

den vrede, die den hemel vervulde en langzamerhand raakte mijn hart vol. Ik begon de wereld rond mij te zien met de oogen van mijn ziel. De boomen schenen mij toe zwijgende liederen, die oprezen van uit het stomme hart der aarde en de kreten en het gelach der jongens, die zich mengden in de avondlucht, verschenen voor mijn oogen als boomen van levende klanken, die oprezen uit de diepte van het menschelijk leven. Ik vond mijn roeping in het volle daglicht, hetwelk het innigste van mijn gemoed raakte en voelde een volheid in de lucht, die tot mij sprak met de woorden van onzen ouden rishi: —

Ko hy-evanyat, Kah pranyat yadesha akasha anando no syat; „wie zou ooit zich kunnen bewegen en kunnen streven en leven in deze wereld, indien de lucht niet vervuld was van liefde?” Toen ik dus afzag van de worsteling om resultaten te bereiken, van de eerezucht om anderen goed te doen, en tot mijn eigen innigste behoefte kwam, toen voelde ik, dat zijn eigen leven in waarheid te leven, is: het leven van de geheele wereld te leven. Toen dan ook klaarde de onrustige atmosfeer van uiterlijke worsteling op en de macht van spontane schepping vond haar weg naar het hart van alle dingen. Ja, de oorzaak van alles wat oppervlakkig en futiel is in de werking van onze instelling ligt in het wantrouwen

jegens den geest, het wantrouwen dat in ons hart steeds loert. Zij ligt ook in het onuitroeibare bewustzijn van onze eigen belangrijkheid; zij ligt in de gewoonte om de oorzaak van onze mislukkingen buiten ons zelve te zoeken, en in de poging om alle gebrekkigheid in ons werk te herstellen door de schroeven der organisatie aan te draaien. Uit eigen ondervinding weet ik, dat waar de vurigheid om anderen te leeren te sterk is — vooral in zake van geestelijk leven — het resultaat slechts mager is en nog wel vermengd met wantrouwen. Alle huichelarij en zelfbegoocheling in onze godsdienstige overtuigingen en handelingen zijn de uitkomst van overijverige werkzaamheid van een mentorschap. In onzen geestelijken arbeid is winnen hetzelfde als geven, zooals bij een lamp zichzelf verlichten hetzelfde is als licht aan anderen schenken. Wanneer een man er zijn beroep van maakt God aan anderen aan te prijzen, dan zal hij meer stof opjagen dan de richting naar de waarheid aanwijzen. Religieus onderwijs kan nooit in den vorm van lessen gegeven worden; het heeft dáár plaats, waar religie levend is. Daarom geldt het ideaal van de woud-kolonie der zoekers naar God — als de ware school van het geestelijke leven — even goed in dezen tijd. Religie is niet een deelbaar iets, dat in wekelijksche of dagelijksche hoeveelheden uitgedeeld kan worden gelijk een van de

verschillende vakken op den schoolrooster. Zij is de waarheid van ons geheele wezen, het bewustzijn van onze persoonlijke verwantschap met het oneindige; zij is het ware centrum van de zwaartekracht van ons leven. Dat bewustzijn kunnen we in onze jeugd bereiken, door dagelijks te leven op een plaats, waar de waarheid van de geestelijk wereld niet verduisterd wordt door een menigte van noodzakelijkheden, welke een kunstmatig aangekweekte belangrijkheid aannemen; waar het leven eenvoudig is met veel vrijen tijd en omringd door wijde ruimte en zuivere lucht en diepen vrede van de natuur; en waar menschen leven met een volmaakt geloof in het eeuwige leven vóór zich".

Maar men zal vragen, of Tagore zijn ideaal in zijn instelling bereikt heeft. Zijn antwoord is, dat het bereiken van al onze hoogste idealen moeilijk te meten is met vreemde maatstaven. De werking is niet onmiddellijk te bespeuren door resultaten. Al de ongelijkheden en verschillen van het menschelijk leven worden toegelaten in Tagore's aśrama. De leeraren in Shanti Niketan beproeven nimmer een of andere soort van uiterlijke gelijkheid te verkrijgen door de verschillen van natuur en opleiding van hun genooten uit te roeien. Sommigen van hen behooren tot de secte der Brahma Samaj, sommigen tot andere secten van het Hindoeïsme, en eenigen

van hen zijn Christenen. Zij bemoeien zich niet met gelooven en dogma's van secten-versplitsing; daarom baart deze heterogeniteit van hun godsdienstige overtuigingen niet de minste moeilijkheid. Dit weet Tagore ook, dat het gevoel van eerbied voor het ideaal van deze plaats en het leven hier geleid belangrijk verschilt in diepte en ernst onder de bewoners van deze açrama. Hij weet, dat hun adspiraties naar een hooger leven niet zoo ver gerezen zijn boven de begeerte naar wereldsche goederen. Maar hij is ervan overtuigd, — en talrijke bewijzen heeft Tagore bij de hand — dat het ideaal van de açrama dagelijks al dieper en dieper hun wezen doordringt. „Want”, zegt hij, „het stemmen van de snaren van ons leven tot zuiverder noten gaat voort, zonder dat we het bespeuren. Wat ook onze oorspronkelijke beweegreden moge zijn geweest om hier te komen, de roep klinkt zonder ophouden door al ons getier van valsche klanken, de roep van *shantam*, *shivam*, *advaitam*, d.i. de al-vrede, het algoede en het Eene. De lucht hier schijnt doordrongen van de stem van het oneindige, dat den vrede van den dageraad en de stilte van den nacht vol beteekenis maakt, en dat door de witte menigte van *shiuli*-bloemen in den herfst en *melati* in den zomer de boodschap van zelf-wijding zendt in de volmaakte schoonheid van aanbidding”.

„Het zal moeilijk zijn voor anderen dan Indiërs om bewust te worden van al de associaties, welke zich groepeeren rond het woord agrama, het woud-heiligdom. Want het bloeide in Indië als thans zijn lotos, onder een hemel, die weldadig is met zijn zonlicht en met zijn sterrenpracht. Indië's klimaat heeft ons genoodigd in de open lucht te leven; de taal van zijn machtige rivieren is plechtig in hunne gezangen; de grenzenlooze uitgestrektheid van haar vlakten omringt onze huizen met de stilte van de andere wereld; daar rijst de zon van de strook groene aarde als een offer van het Onzienlijke op het altaar van het Onbekende, en duikt neer in het westen op het einde van den dag als een schitterende begroetingsceremonie van de Natuur aan het Eeuwige. In Indië zijn de schaduwen der boomen gastvrij; het stof van de aarde strekt zijn bruine armen tot ons uit; de lucht kleedt ons in hare omarmingen met warmte. Dit zijn de onveranderbare feiten, welke onze gemoederen steeds aanwijzigingen geven; en daarom voelen we, dat het de zending van Indië is om tot waarheid te maken: de waarheid van de menschenziel in de Hoogste Ziel door hare vereeniging met de ziel der wereld. Deze zending heeft haar natuurlijken vorm verkregen in de woudscholen in oude tijden. En zij noopt ons nu nog te zoeken naar het visioen van het Oneindige in alle vormen der

schepping; in de menschelijke verhoudingen van liefde; het te voelen in de lucht, die wij inademen; in het licht, waarin wij onze oogen openen; in het water, waarin we ons baden; in de aarde waarop wij leven en sterven. Daarom weet ik — en ik weet het uit mijn eigen ondervinding — dat de studenten en de leeraren, die samengekomen zijn in deze agrama, dagelijks toenemen in de bevrijding van hunne geesten tot de bewustwording van het oneindige, niet door een vorm van uitwendigen leefregel, maar door de hulp van een onzichtbare atmosfeer van streving, welke de plaats vervult, en geholpen door de gedachte aan een vroomen geest, die hier leefde in onmiddellijke gemeenschap met God”.

Rabindranath gelooft, zooals hij vroeger al mededeelde, dat bij kinderen hun onder-bewuste geest meer actief is dan hun bewust begrip. Een groote hoeveelheid van onze belangrijkste lessen is ons door het onder-bewust-zijn geleerd geworden. Ondervindingen van talloze generaties zijn in ons wezen ingedruppeld door zijn werkzaamheid, niet alleen zonder ons eenige moeite te veroorzaken, maar ons zelfs vreugde verschaffend. Dit onderbewuste vermogen van kennis is volkomen één met ons leven. Het is niet als een lantaarn, welke van buiten af aangestoken en uitgedaan kan worden, maar het is

als het licht dat de gloeiworm bezit, een levensfunctie dus. Gelukkig voor den dichter werd hij grootgebracht in een familie, waar literatuur, muziek en kunst tot instinct waren geworden. Zijn broeders en neven leefden in vrijheid van ideeën, en de meesten van hen hadden natuurlijke artistieke begaafdheden. Opgevoed in deze omgeving, begon de jonge Tagore reeds vroeg te denken en te droomen en zijn gedachten tot uitdrukking te brengen. In godsdienstige en maatschappelijke idealen was de Tagore-familie vrij van alle conventies. De maatschappij had den banvloek over deze familie uitgesproken, wegens hun afscheiding van orthodoxe geloofswijzen en gewoonten. Dit maakte hen zonder vrees in hunne vrijheid van geest, en zij deden proefnemingen in alle onderdeelen van het leven. Dit was de opvoeding welke Rabindranath in zijn jeugd genoot: vrijheid en vreugde in de uitoefening van zijn geestelijke en artistieke begaafdheden. En omdat dit zijn geest volkomen tot levensvatbaarheid riep om te groeien in zijn natuurlijken voedingsbodem, daarom werd het schoolsysteem hem zoo ondragelijk. Hij had slechts deze ondervinding van zijn jeugd als hulp toen hij zijn school begon. Hij was er zeker van, dat hiervoor een atmosfeer van cultuur het meest noodzakelijke was en geen vormelijke methode van onderricht.

Thans volgen woorden van dankbaarheid van een goeroe, gewijd aan de herinnering aan een jonggestorven, geliefden discipel:

„Gelukkig voor mij, voelde Satish Chandra Roy, een jong veel belovend student, die spoedig klaar zou komen voor zijn B.A.graad (Bachelor of Arts = candidaats) zich aangetrokken tot mijn school en ging zijn leven wijden aan de verwezenlijking van mijne denkbeelden. Hij was nauwelijks 19, maar hij had een wondere ziel, levend in een wereld vol ideeën, gevoelig voor al wat groot en schoon is in het gebied der natuur en van den menschelijken geest. Hij was een dichter, die zeker zijn plaats zou ingenomen hebben onder de onsterfelijken der wereldliteratuur, indien hij in leven ware gebleven. Maar hij stierf toen hij twintig was. Hij mocht dus zijn dienst aan de school wijden slechts voor een periode van één kort jaar. Bij hem voelden de jongens nimmer dat zij opgesloten waren binnen de grenzen van een klasse van schoolkinderen. Ze schenen met hem overal toegang te hebben. Zij gingen met hem naar het bosch, wanneer in het voorjaar de *sal*-boomen in vollen bloei stonden en hij kon voor hen met het vuur van zijn dichtersgeest zijn geliefde gedichten reciteeren. Hij placht hun Shakespeare voor te lezen en zelfs Browning — want hij was een groot bewonderaar van Browning — en

gaf hun in het Bengali uitlegging met zijn wonderlijke gave van uitdrukking. Hij had nimmer eenig gevoel, dat de jongens niet in staat zouden zijn hem te begrijpen; hij kon met hen spreken en lezen over elk onderwerp, waarvoor hij zich zelf interesseerde. Hij wist, dat het in het geheel niet noodig was voor de jongens om letterlijk en nauwkeurig te verstaan, maar hij vond het voldoende als hun geest opgewekt werd en hierin had hij altijd succes. Niet als andere onderwijzers was hij slechts een voertuig van de leerboeken. Zelf schiep hij zich een eigen methode van onderricht; hijzelf was de bron er van, en daarom was het onderricht, sappig van leven als het was, gemakkelijk te assimileeren door de levende menschelijke natuur. De ware oorzaak van zijn succes was zijn groote belangstelling in leven, in ideeën, in alles rondom hem, in de jongens, die met hem in aanraking kwamen. Hij kreeg zijn inspiratie niet uit boeken, maar door de directe gemeenschap van zijn gevoeligen geest met de wereld. De seizoenen hadden op hem dezelfde uitwerking als zij op planten hebben. Hij scheen in zijn bloed te voelen de onzichtbare wenken der natuur, welke altijd door de ruimte zweven, in de lucht vlieten, aan den hemel schemeren, en prikkelen in de wortels van het gras onder in de aarde. De literatuur welke hij bestudeerd had rook niet het minst naar de bibliotheek. Hij had de macht

ideeën voor zich te zien, zooals hij zijn vrienden kon zien, met al de onderscheidenheid van vorm en fijnheid van leven. De jongens van de school waren dus gelukkig genoeg om hun lessen te kunnen ontvangen van een levenden onderwijzer en niet van leerboeken. Zijn onze boeken niet, zooals de meeste onzer behoeften, tusschen ons en de wereld gekomen? We hebben ons tot gewoonte gemaakt om de vensters van onzen geest te bedekken met hunne bladzijden en lagen van boek-phrasen zijn op de huid van onzen geest opgepleisterd, deze ongevoelig makende voor alle onmiddellijke aanraking met de waarheid. Een geheele wereld van boekwaarheden heeft zich gevormd tot een sterke citadel, met ringmuren, waarin we toevlucht genomen hebben, gescheiden van de gemeenschap met God's schepping. Natuurlijk zou het dwaas zijn de voordeelen van het boek te onderschatten. Maar tegelijkertijd moeten we toegeven, dat het boek zijn beperking en zijn gevaren heeft. Maar hoe het zij, gedurende de eerste periode van opvoeding behoorden kinderen hun leven van waarheid te ontvangen op natuurlijke wijze — onmiddellijk door personen en zaken"1). Hiervan overtuigd, heeft Tagore al zijne middelen aan-

1) Het scheppingsgenie van Rabindranath stelt hem in staat om den strijd tegen de zielsdoodende onderwijsmethode aan te binden niet alleen in een betoog-, maar ook in een kunstvorm. Zoo bestaat er van hem een

gewend om een atmosfeer van ideeën in de agrama te scheppen. Gezangen worden gecomponeerd, niet speciaal klaargemaakt voor jeugdige hersenen. Het zijn liederen, die een dichter voor zijn eigen genoegen schrijft. Inderdaad, de meeste van de „Gitanjali”-gezangen werden hier geschreven. Deze worden, wanneer ze nog frisch in hun eersten bloei staan, gezongen door de jongens, en zij komen bij scharen binnen om ze te leeren. Ze zingen ze in hun vrije uren, in groepen gezeten onder den blooten hemel in maanlicht-nachten, in de schaduwen van de dreigende Juli-regens. Alle latere tooneelstukken zijn hier geschreven, en de jongens hebben deel gehad in de opvoering daarvan. Lyrische drama's zijn geschreven voor hun seizoen-feestdagen.

De jongens hebben toegang tot de kamer, waar de dichter den leeraars elk nieuw ding voorleest, dat hij in proza of in verzen geschreven heeft, wat het ook moge zijn. En dit doen ze zonder dat de minste druk op hen uitgeoefend wordt; zij zijn integendeel bedroefd indien ze niet uitgenoodigd worden. Zij die deze jongens gezien hebben,

verhaaltje, een geestige persiflage op de schoolsche geleerdheid, verlucht met niet minder geestige caricaturen door zijn neef Abanindranath Tagore. Ik hoop binnenkort een Nederlandsche overzetting van dit vertellinkje, voorzien van de reproducties der teekeningen, in het licht te geven onder den titel van „De Leerschool van den Papegaai”.

wanneer ze hun rol in dramatische opvoeringen spelen, zijn getroffen door hun verwonderlijke kracht als acteurs. Het komt omdat ze nimmer opzettelijk geoefend worden in de tooneelspeelkunst. Ze komen instinctief in den geest van de stukken, waarin ze spelen, ofschoon deze stukken in het geheel geen schooljongensstukken zijn. Deze vorderen slechts fijn verstaan en sympathie. Met al de bezorgdheid en hyper-critische gevoeligheid van een schrijver over de opvoering van zijn eigen stuk heeft Tagore zich nimmer in zijn jongens teleurgesteld en hij heeft zelden den leeraren toegestaan tusschenbeiden te komen bij de eigen voorstelling van de karakters door de jongens. Zeer dikwijls schrijven ze zelf stukken of improviseeren ze, en de leeraars worden bij hun opvoering uitgenoodigd. Ze houden vergaderingen van hun letterkundige clubs en ze hebben wel drie geïllustreerde tijdschriften geleid door drie afdeelingen van de school; het meest belangwekkende vindt Tagore zelf dat van de kinderafdeeling.

Een zeker aantal van de jongens hebben merkwaardige begaafdheden in teekenen en schilderen aan den dag gelegd, niet ontwikkeld volgens de orthodoxe methode van voorbeelden na te teekenen, maar door hun eigen neiging te volgen en met behulp van ongeregelde bezoeken van enkele artisten om de jongens met hun eigen werk te inspireeren. Tot die schilders behoort thans ook Nandalal Bose,

de grootste der modernen, vertelde Tagore met vreugde. Toen hij voor het eerst zijn school begon, hadden zijn jongens geen merkbare liefde voor de muziek. Het gevolg was, dat hij bij het begin geen muzikleeraren noodig had en de jongens niet noodzaakte muzieklessen te nemen. Hij gaf echter gelegenheden, waar zij, die de gave hadden, hun muzikale ontwikkeling konden voortzetten. En toen langzamerhand de meesten van hen een sterke neiging en liefde voor de muziek toonden, zag hij, dat ze gewillig zouden zijn om zich aan een formeel onderricht te onderwerpen en toen verschafte hij zich een muzikleeraar.

In Shanti Niketan staan de jongens zeer vroeg in den morgen op, soms vóórdát het licht is. Zij helpen bij het halen van water voor hun bad. Ze maken hun bedden op. Ze doen al die dingen, die er toe leiden den geest van eigen-hulp te cultiveeren.

Tagore gelooft in het uur van meditatie, en hij zondert 15 minuten af in den morgen en 15 in den avond voor dat doel. Hij dringt op het doen van meditatie aan, niet om daarmee van de jongens huichelaars te maken, die doen gelooven dat ze mediteeren. Maar hij legt er den nadruk op, dat ze rustig blijven, dat ze zelf-contrôle uitoefenen, ofschoon ze in plaats van over God na te denken, mogen kijken naar de eekhorens in de boomen.

Het behoeft geen betoog, dat al het voorgaande tenslotte toch maar een schets is van het beeld, dat de school te aanschouwen geeft. Er zijn veranderingen geweest, teleurstellingen, moeilijkheden. Nergens is het en niets is op deze wereld volmaakt en ook in Shanti Niketan heeft men te rekenen met onvolkomenheden zoo wel in de menschelijke natuur als in de uiterlijke omstandigheden. Maar dat alles vermeerdert slechts Rabindranath's levensbezieling, „Want”, zegt hij, „deze botsingen en schommelingen behooren tot den waren aanblik der werkelijkheid. Levende idealen kunnen nimmer in een uurwerk opgesteld worden, dat nauwkeurig rekenschap geeft van elke seconde. En zij die een vast geloof in hun idee hebben, moeten de waarde daarvan toetsen aan de twijfelingen en mislukkingen, welke hen onvermijdelijk van hun pad zullen komen lokken. Ik voor mijn deel geloof in het beginsel des levens, in de ziel van den mensch, méér dan in methodes. Ik geloof, dat het doel van de opvoeding is vrijheid van geest, welke alleen kan bereikt worden langs het pad der vrijheid, ofschoon vrijheid de kans en de verantwoordelijkheid heeft als het leven zelf. Ik weet zeker, ofschoon de meeste menschen het schijnen te vergeten, dat kinderen levende wezens zijn — méér levend dan volwassen menschen, die schulpen van gewoonten om zich heen

hebben gebouwd. Daarom is het voor hun geestelijke gezondheid en ontwikkeling absoluut voor kinderen noodzakelijk, dat ze niet slechts scholen voor hun lessen hebben, maar een wereld, waarvan de leidende geest persoonlijke liefde is. Het moet een agrama zijn, waar de menschen bijeen komen voor het hoogste doel van het leven in den vrede van de natuur; waar het leven niet alleen beschouwend is, maar volkomen wakker in zijn werkzaamheden; waar de geesten der jongens niet voortdurend geëxerceerd worden in het geloof, dat het ideaal van de zelf-vergoding der natie het hoogste ideaal voor hen is; waar ze genoodigd worden tot het beleven der menschenwereld als Gods Rijk, naar welks burgerschap ze hebben te streven; waar de zonsopgang en -ondergang en de zwijgende glorie der sterren niet dagelijks genegeerd worden; waar de bloemenfeesten en vruchtenweelde van de natuur hunne blijde erkenning van den mensch ontvangen, en waar de jongeren en de ouderen, de leeraar en de scholier aan dezelfde tafel zitten om samen met elkander te deelen hun dagelijksch brood en het brood van het Eeuwige Leven".

IV. SHANTI NIKETAN, DE MODERNE ĀÇRAMA

Aan een korte, meer zakelijke beschrijving van Tagore's açrama moet voorafgaan een beschrijving van het meest belangrijke element van zoo'n instelling, en dat is de atmosfeer. Wij hebben gezien, hoe Tagore de atmosfeer van zijn açrama tracht te verrijken door zoovele mogelijkheden te scheppen, waardoor het instinct van elk individueel lid van de woud-gemeenschap zich vrij kan ontwikkelen; door elke dogmatiek terzijde te stellen, opdat het religieus gevoel eveneens op natuurlijke wijze zijn bloei tegemoet kan gaan en door den goeden persoonlijken invloed van de leeraars en van zichzelf op de omgeving te laten inwerken. De grootste hulp bij het verrijken van de açrama-atmosfeer ontvangt Tagore echter van den zwijgenden invloed van de Natuur zelve, welke in Indië de meest wonderbaarlijke leeraar is in geestelijke waarheden. Natuur en mensch heeft in Shanti Niketan een wederkeerigen invloed uitgeoefend, want indien men in deze açrama woont en den geest van den stichter in zich opneemt, dan voelt men, dat de stilte en vrede aldaar slechts de weerspiegeling zijn van den vrede, die het gemoed van den Maharshi Devendranath vervulde. En deze mystieke gemeenschap is voortgezet geworden door den oudsten zoon des maharshi's, Dwijendranath, die

als een St. Franciscus van Assisi de dieren als zijn broeders beschouwt en van wien verhaald wordt, dat de vogels op zijn handen neerstrijken en de eekhorens tegen zijn knieën opklauteren. Deze heilige heeft ook Shanti Niketan uitgekozen om de slot-jaren van zijn leven door te brengen, en daar leeft hij nu nog in zijn 79e jaar, zijn dagen doorbrengende in kalme bespiegeling en schrijvende over godsdienstige en wijsgeerige onderwerpen. Op den eersten dag van het nieuwe jaar en bij andere bijzondere gelegenheden gaan al de jongens en leeraars hun hulde brengen aan den ouden heilige, den oudsten broeder van hun geliefden goeroe, en die nu ongeveer 20 achter-eenvolgende jaren in Shanti Niketan heeft doorgebracht en evenzeer een levend deel van de agrama is als de jongens zelven. Een van de zeldzaamste voorrechten is: 's avonds naar zijn huis te mogen gaan en in de zwakker wordende schemering bij hem te zitten praten over de diepere dingen van het leven. Want het is 's avonds en heel vroeg in den morgen, wanneer de schoolbel de jongens roept tot hun zwijgenden eeredienst van 15 minuten, zittende op de plaats waar ze zich op dat oogenblik bevinden en zonder een vooraf vastgestelden text te moeten afprevelen, dat een intens stilzwijgen, vreemd en schoon, den geheelen omtrek schijnt te vervullen; en vooral in den vroegen morgen, lang vóór het gloren

van het licht in het Oosten, is die stilte zóó indrukwekkend, dat het schijnt alsof Tijd zijn adem heeft ingehouden in afwachting op het dagelijksche wonder van den zonsopgang.

Hoe het den vreemdeling te moede gaat, wanneer hij voor het eerst deze moderne açrama bezoekt, vernemen wij van W. W. Pearson, den Engelschen secretaris des dichters, en die zelf een tijdlang aan de instelling gewerkt heeft, in zijn meergenoemd boek „Shanti Niketan”.¹⁾ Hij kwam 's avonds aan het station van Bolpur, anderhalf mijl van de açrama verwijderd, aan en vertelt ons daarvan het volgende:

„Toen wij de school naderden, die op een hoogte staat, zoodat de lamplichten over de omringende landstreek uitschijnen, gaven een of twee opmerkingen, als: „Dat is een van zijn meest geliefkoosde wandelplaatsen” en „Onder deze boomen wandelt hij dikwijls 's nachts bij maanlicht” ’me het gevoel van eer een bedevaartganger te zijn, die de kapel van een heilige bezocht, dan een bezoeker van een school. Toen werden we zwijgzaam en niemand sprak meer, tot we het balkon van het huis, dat voor gasten bestemd is, bereikt hadden. Men vertelde mij, dat daar de dichter vele van zijne gedichten geschreven had. De avondster was juist opgekomen en

¹⁾ Shanti Niketan, by W. W. Pearson, Mac Millan & Co., London.

de wassende maan goot haar zwak licht uit over de toppen der boomen, door welke de school omgeven is. Twee van de jongens gingen met mij naar het platte dak en na een van 's dichters liederen gezongen te hebben, lieten ze mij een rustigen avond doorbrengen met den leeraar, die mij aan het station had opgewacht. Hij hielp me den waren geest van de plaats bewust te worden, want hij was een der leerlingen van de school, toen ze voor het eerst geopend werd. Na een jaar aan een universiteit in Amerika doorgebracht te hebben, was hij teruggekomen om zijn leven te wijden aan den dienst van de school, waaraan hij zooveel te danken had. We spraken over de idealen, waarmede de dichter de school was begonnen. Het rumoer van de stemmen der jongens bij hun terugkomst van het avondeten naar hunne slaapzalen had opgehouden, toen er in de stilte het geluid van een gezang oprees. Het was een groep van jongens, die iederen avond, vóór zij naar bed gaan, een van 's dichters liederen zingen. Geleidelijkweg naderden zij het huis, waar wij zaten; toen zij weer weggingen, week het geluid, zwakker en zwakker wordend, totdat het geheel en al wegstierf. Toen daalde de stilte neder als schaduwen op een heuvel door sterren verlicht, en ik begreep, waarom de naam *Shanti Niketan* aan de plaats gegeven was. Een „Huis van Vrede” was het inderdaad.

In den morgen vóór zonsopgang wekte een schare van jonge koorzangers de slapende schooljongens voor het werk van den dag met een ander gezang. Na een vroege wandeling naar een naburig dorp, waar enkele der ouderen onder de studeerenden een avondschool houden voor de inboorlingenstammen der Santali's, die daar in de buurt moeten rondzwerven, woonde ik den dienst in den tempel bij, een gebouw, aan alle zijden toegankelijk voor licht en lucht. Toen ik binnentrad, zaten de jongens daar in hunne gekleurde sjaals, eenigen op de trappen buiten en anderen op den wit marmeren vloer in een houding van meditatie. Na een aanvangsgebed in het Bengali, zongen de jongens gezamenlijk een Sanskrit-vers, dat eindigde met de woorden:

Om Shanti, Shanti, Shanti, d.i. „Om, Vrede, Vrede, Vrede”. Voor de eerste maal een Sanskrit-gebed te hooren zingen door de jongens van Bolpur is een indruk, dien men niet lichtelijk vergeet. Ik wou wel, dat het mogelijk ware de frischheid van iemand's eerste indrukken te bewaren, want dan zou juist het geluid van het gebed een blijvende en nimmer falende inspiratie zijn. Ik kan niet de ontroering beschrijven, welke ik gevoelde, toen ik luisterde naar dat opstijgend gezang, dat de frissche morgenlucht met zijn plechtige tonen van jeugdige bewogenheid vervulde.

In den tempel is er geen beeld en geen altaar, want

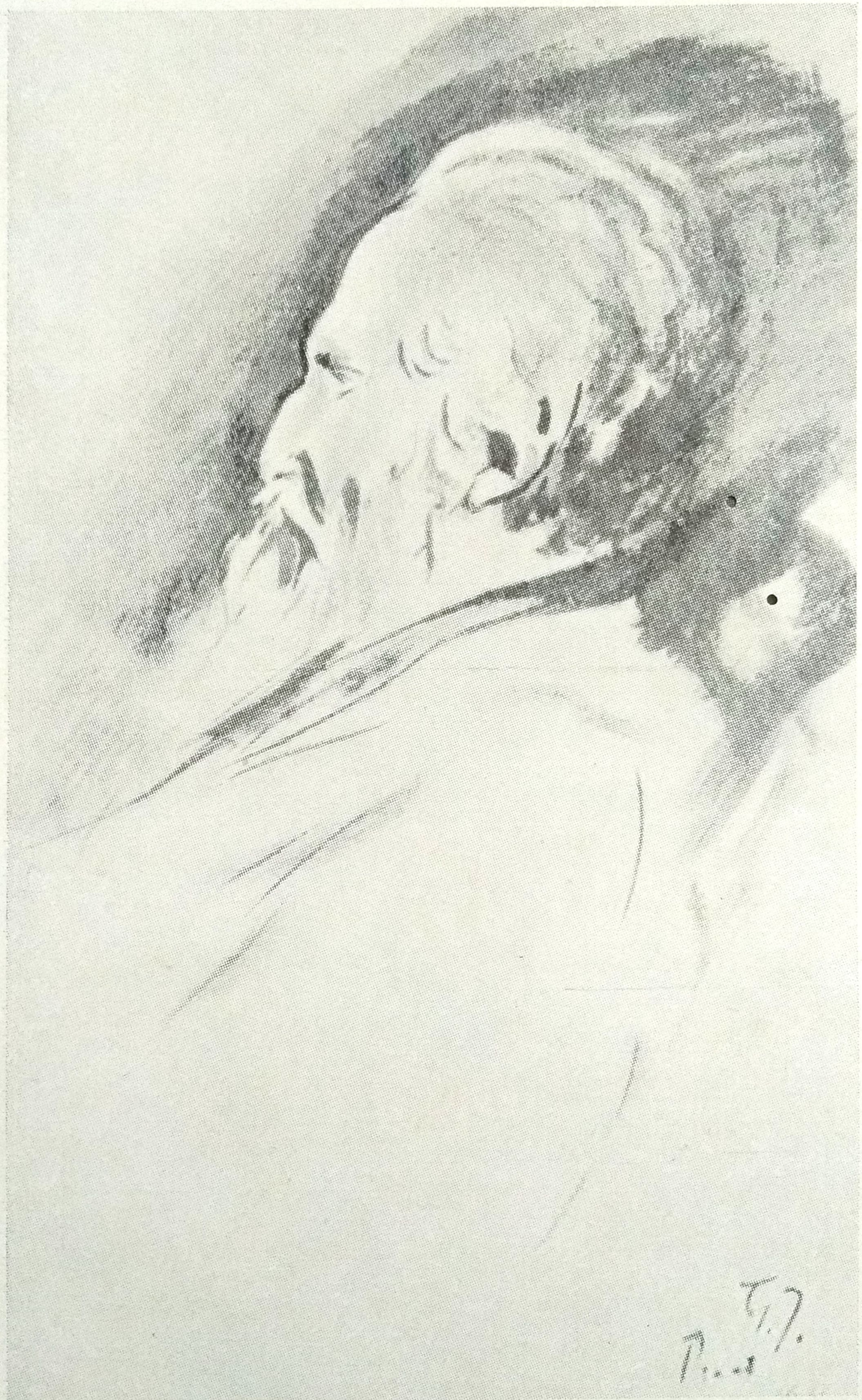
de Maharshi Devendranath Tagore verklaarde, dat in Shanti Niketan geen beeld vereerd mocht worden en dat er geen misbruik van de eene of andere godsdienstige geloofsovertuiging zou worden toegestaan. „De „eenige onzichtbare God behoort vereerd te worden; en „zulke leeringen moeten gegeven worden, voor zoover „die kunnen samengaan met de vereering, den lof van en „de bespiegeling omtrent den Schepper en Handhaver „der wereld, en voor zoover* zij dienstig zijn aan de „bevordering van goede regelen van moraal, godsdienstig „leven en universeele broederschap”.

De dienst was kort, slechts uit gebeden bestaande en een toespraak, door een der leeraren uitgesproken; maar hij was zeer indrukwekkend en stichtelijk van aard. Het heldere zonnelicht vloeide door de omschutting der boomen, die den tempel omringden, en buiten kon men het getjilp der vogels hooren en het gekoer der duiven in de verte”.

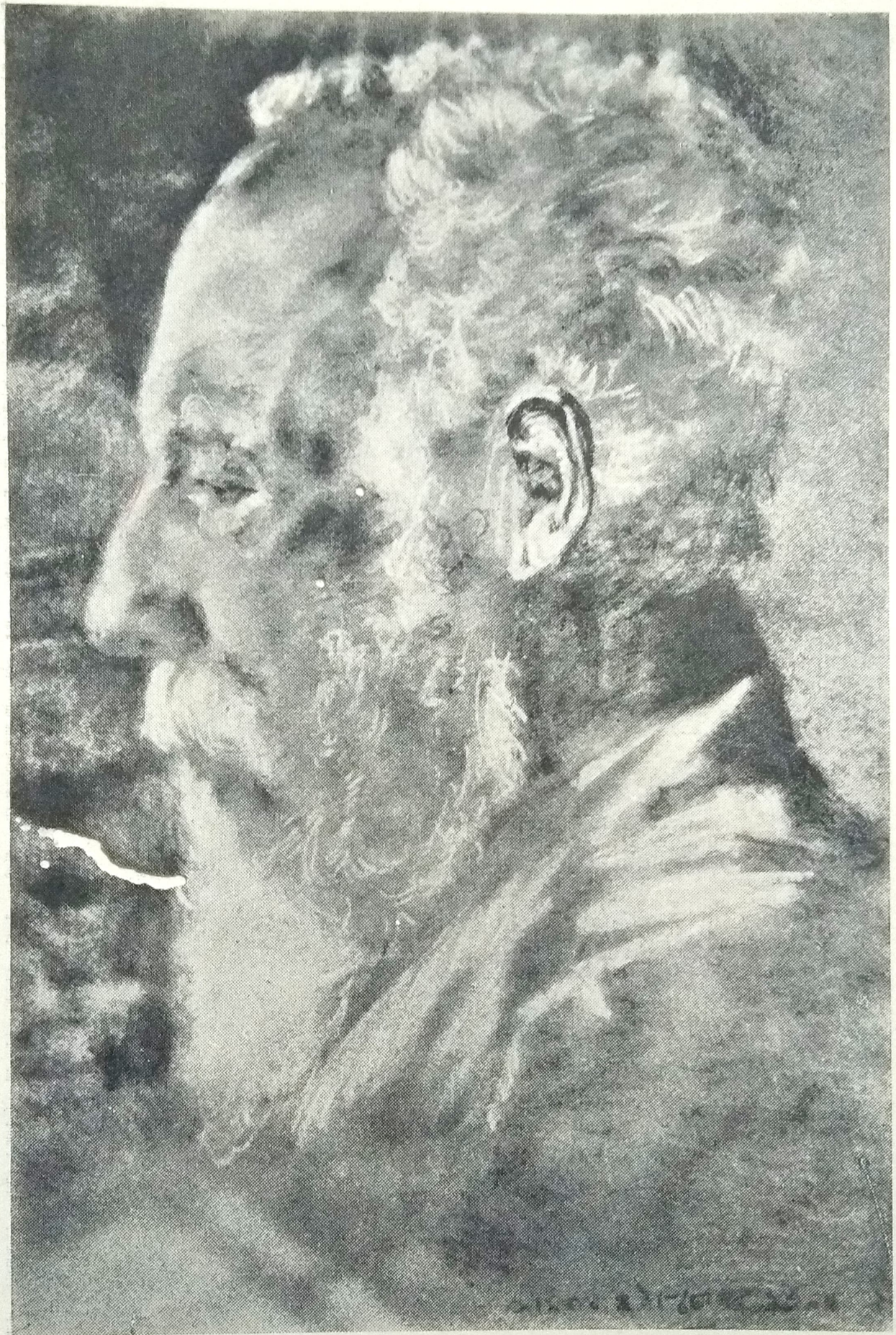
Men wijst den bezoeker van Shanti Niketan de drie *chatim*-boomen aan, waaronder de Maharshi voor het eerst zijn tenten had opgeslagen in deze streek, die heel vroeger de verblijfplaats was van roovers en ander gespuis. Deze boomen, waaronder naderhand de heilige, weken aan één stuk, kon blijven, terwijl hij zijn tijd in overpeinzingen en gebed doorbracht, staan daar nog steeds, met de wijde open vlakte, die zich voor hen uitstrekt naar den

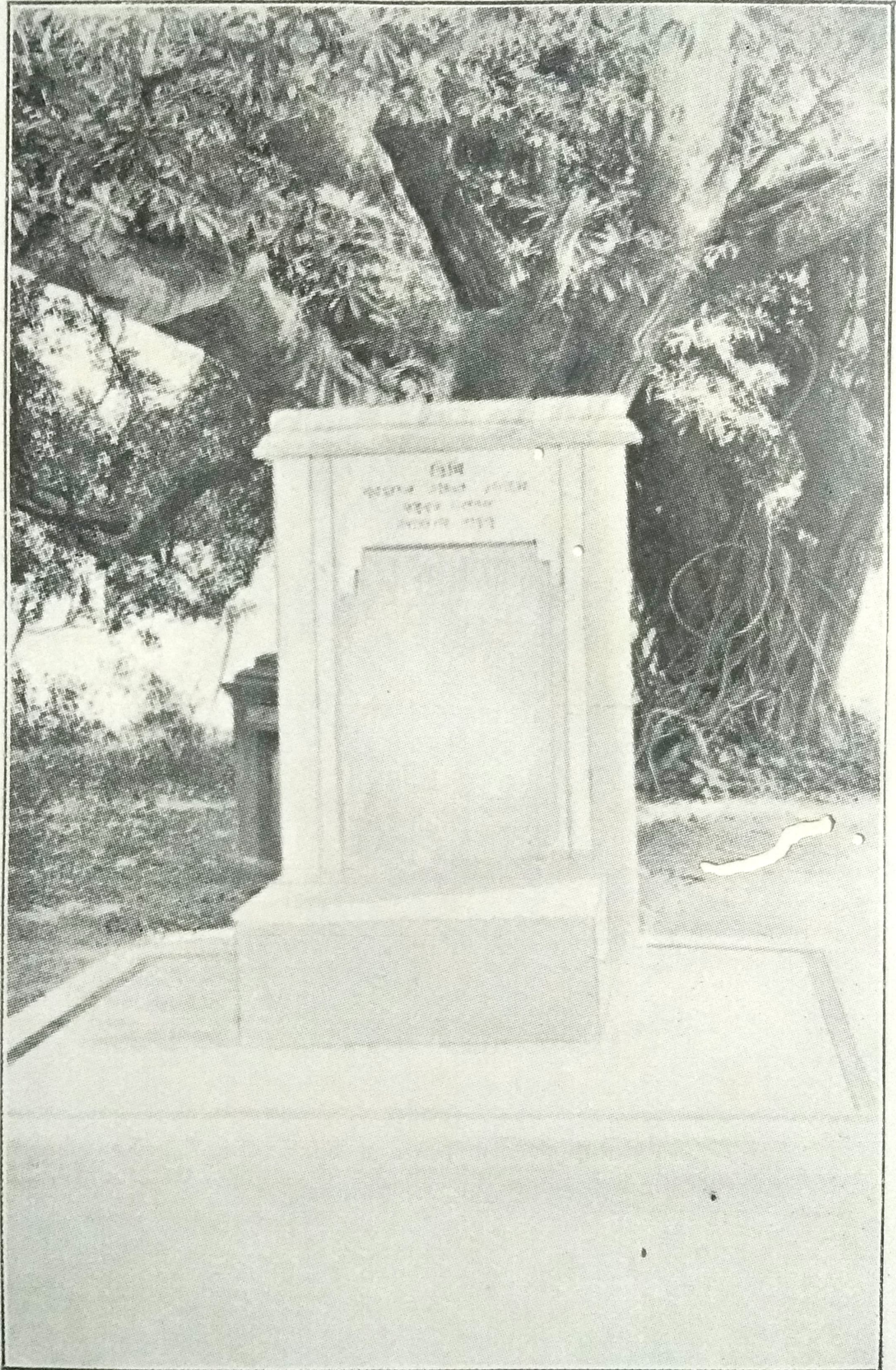
De jongens van Shanti Niketan in 1914.

Dwijendranath Tagore.

Maharshi Devendranath Tagore op 80-jarigen leeftijd.
Naar een tekening van Abanindranath Tagore (1898),

De meditatieplaats van den maharshi.

westelijken horizon toe. Deze plaats werd hem zeer dierbaar en hij legde daar een tuin aan, bouwde een *mandir* (kleine tempel) en een huis met boekerij en verdere benodigdheden voor een leven van retraite en studie. Op de marmeren plaat welke de plaats van zijn overpeinzingen aangeeft, kan men de woorden lezen, welke zijn gemoed vervulden, wanneer de Maharshi over God nadacht:

Hij is de rust van mijn leven,
de vreugde van mijn hart,
de vrede van mijn geest.

Onder deze boomen vergaderen de jongens soms, als ze het leven van den Maharshi willen herdenken, of het leven van anderen, wier levenslot hen innig aan het hart van de *açrama* heeft verbonden.

De volgende mededeelingen kunnen van belang zijn voor hen, die de meer practische bijzonderheden van de werkzaamheid der school wenschen te leeren kennen. Er zijn thans ongeveer 150 jongens in de *açrama*, waarvan eenige uit andere deelen van Indië komen; de meerderheid is uit Bengalen. Er zijn ongeveer 20 leeraars, waarvan sommigen met hun gezinnen in de instelling wonen. De leeftijd der jongens strekt zich uit van 6 tot 17 à 18 jaar; de jongeren staan onder toezicht van bijzondere leeraren. Deze jongeren gebruiken dikwijls hunne maal-

MANTRA VOOR DEN MORGEN:

1. Gij zijt onze Vader. Mogen wij U kennen als onzen Vader.
Stoot ons van U niet af. Mogen wij ons voor U buigen in waarachtigheid.
2. O Heer! O Vader!
Neem al onze zonden van ons weg, en geef ons het goede.
Wij buigen ons voor Hem, in wien het geluk besloten ligt.
Wij buigen ons voor Hem, in wien het goede is.
Wij buigen ons voor Hem, uit wien het geluk voortvloeit.
Wij buigen ons voor Hem, uit wien het goede komt.
Wij buigen ons voor Hem, die is het goede.
Wij buigen ons voor Hem, die is het Hoogste Goed.
Shanti, Shanti, Shanti, Hari Om.

Na een licht ontbijt beginnen de klassen omstreeks 7.30 uur. Er zijn geen klas-lokalen, zoodat de school wordt gehouden in de open lucht of op de verandahs van het gebouw. Na een maaltijd om 11.30 blijven de jongens gedurende de hitte van den dag in hun kamers en werken aan hun lessen; de leeraren zitten bij hen om hulp te verleenen, indien hulp noodig is. De lessen beginnen weer 's middags om 2 uren en duren tot 4.30 of 5 uur. Bengali is de voertaal in de geheele school, maar daarnaast wordt Engelsch ook gebezigd en als een der voornaamste vakken reeds in de lagere klassen gedoceerd. Behalve Bengali en Engelsch zijn verdere leervakken: Sanskrit, natuurwetenschappen, geschiedenis, geographie en kennis der natuur, terwijl leerlingen ook voorbereid kunnen worden voor het toelatingsexamen tot de universi-

teit. Er zijn ook klassen voor landbouw en handwerk, zooals timmeren, enz. Bijzondere aandacht wordt gewijd aan de ontwikkeling van het moreel en geestelijk leven der jongens om ze te vormen tot menschen met zelf-vertrouwen, activiteit en vreesloosheid.

In de avondkoelte spelen eenige jongens voetbal, terwijl anderen gaan wandelen. Bij zonsondergang krijgen ze weer 15 minuten voor stilte en het zingen van de avond-*mantra*. Eenige jongens geven les op een avondschool, welke georganiseerd is voor de dienstbaren van de school en voor de naburige dorpelingen.

We hebben reeds vernomen wat de bedoeling is van die contemplatie, of liever gezegd, van dit stilzwijgen, n.l. zelf-contrôle, het iederen dag, gedurende eenige oogenblikken, geheel met zichzelf bezig zijn. Daarom wordt den jongens ook niets bijgebracht, wat maar lijkt op een methode van meditatie. De richting der gedachten wordt geheel en al overgelaten aan den invloed van het idee van volkomen stilte en aan de Sanskrit-teksten, welke door de jongens, bij het einde van elken tijd van zwijgenden eeredienst, gezamenlijk worden herhaald.

MANTRA VOOR DEN AVOND:

De God, die is in vuur, die is in water, die de gansche wereld doordringt, die is in het gras, die is in de boomen, voor dien God buig ik mij neer, altoos en altoos weer.

Vóór het avondmaal wordt een uur gewijd aan den een of anderen vorm van amusement, zooals b.v. het vertellen door een der leeraren, een lezing met lichtbeelden, of een vermakelijkheid door de jongens zelven op touw gezet. De klok om zich ter ruste te begeven klinkt omstreeks 9 uur, behalve in nachten met heldere maan, wanneer dan verscheidene der oudere jongens uitgaan voor een wandeling naar de naburige bosschen, waar ze zitten en zingen tot laat in den nacht. Maar geregeld gaat elken avond, als de jongens zich reeds in de slaapvertrekken bevinden, het zangerskoor de gebouwen om met het zingen van een van 's dichters liederen. De dagtaak begint dus met gezang en eindigt eveneens daarmede.

Er is geen schoolhoofd, daar de school onder leiding staat van een uitvoerend comité, gekozen door de leeraren zelven, uit wier midden elk jaar één wordt aangewezen als uitvoerend hoofd. Hij is belast met de practische leiding van de instelling. In elke studierichting wordt een der meesters gekozen als directeur der studiën, en deze bespreekt met de andere leeraren in die richting de boeken en de methoden van onderricht, die aangenomen moeten worden; maar iedere leeraar wordt vrijgelaten in het uitwerken van zijn eigen methode op de wijze, welke hem het best toeschijnt.

Wanneer de dichter zelf aanwezig is, dan presideert hij de samenkomsten van het uitvoerend comité, en geeft ook les in enkele van de klassen; maar zijn invloed wordt in ruimere mate bespeurd in de ongeregelde lezingen van zijn eigen geschriften, welke hij houdt op de avonden gedurende de oogenblikken van vermaak. Hij onderricht ook de jongens, wanneer zij een rol vervullen in zijn spelen, niet alleen hoe ze te spelen hebben, maar ook hoe ze zijn zangen moeten zingen, waarbij des dichters neef, Dinendranath Tagore, een bekwame helper is. Een of tweemaal per week verzamelt hij de discipelen in de *mandir* en spreekt hen toe, hen opwekkende tot goed leven en streven.

Den jongens wordt in ruime mate toegestaan hun eigen zaken te regelen en na te gaan, en zij hebben hun eigen comité's in de verschillende afdelingen van de school. Voor elke week wordt door de scholieren uit hun midden een „captain” gekozen, die de orde houdt en aan wien zij onvoorwaardelijk gehoorzaamheid zijn verplicht. Dan zijn er verscheidene onder-kapiteins, eveneens gekozen, die ieder onder hun hoede hebben een groep van zes of zeven jongens. Er is een soort van rechtbank, die elken avond zitting houdt en die recht spreekt in geschillen, en overtredingen vonnist. Bij de bestraffingen kunnen de leeraars zich meest verlaten op het rechtvaardigheidsgevoel der jongensrechtbank. De jongens

nemen deel aan het bestuur der school en de goeroe tracht hun altijd op het gemoed te drukken, dat zij in hun eigen wereld verkeeren, waarop hun leven in alle vrijheid en volheid behoort te reageeren.

Bij hun examens worden zij alleen gelaten en op hun eerewoord vertrouwd. Wanneer een examen plaats heeft, kan men de leerlingen zien in alle mogelijke houdingen hun antwoorden opschrijvende, zelfs op zulke ontoegankelijke plaatsen als de vertakkingen van den een of anderen hoogen boom. Ofschoon de jongens nu en dan zich bevoordeelen door het vertrouwen, dat men alzoo in hen gesteld heeft, toch is het resultaat dit: dat in de meeste gevallen vertrouwen ook vertrouwen kweekt, en er is geen twijfel aan, dat een gelukkige en innige verhouding van vriendschap tusschen leerling en leermeester daarvan het gevolg is. De meesters zijn als oudere broeders der leerlingen; zij wijken nimmer van hun zijde en zoo deelen zij zelfs hun slaapplaats met elkander. De leeraars vervullen om beurten, alleen of met hun tweeën, de wacht in de slaapzalen. De oud-leerlingen van de agrama blijven in contact met de school op verschillende wijzen. Hieruit blijkt o.a. het voordeel, dat de woud-school niet al te ver is verwijderd van een intellectueel centrum als Calcutta. De jongens, die in de agrama zijn, kennen deze „oude jongens” bij den naam van *dada*, wat „oudere broeder” beteekent, en op het

jaarlijksche feest, dat in December plaats heeft op de verjaring van den datum, waarop de agrama gesticht werd, komen vele van de oude jongens naar de opvoering van een van 's dichters spelen zien.

De school is niet achterlijk in sport, zooals men kan zien bij zijn vermeldingen bij de sportfeesten der scholen onderling in het district, waarbij de jongens van Shanti Niketan gedurende verscheidene achtereenvolgende jaren de hoofdprijzen hebben behaald. Hun football-record is er een om trotsch op te zijn, zoodat de opvoeding van de jongens zoowel lichamelijke vorming als geestelijke opleiding omvat.

Een van de dingen, welke de bezoekers van de school treffen, is de blik van geluk op het gelaat der jongens. Men verkeert in geen twijfel, dat er geen enkel van de gewone gevoelens van afkeer voor schoolleven aanwezig is, welke men vindt in instellingen, waar het eenige doel, den leerlingen voor oogen gehouden, is: het slagen bij de examens. Examens bestaan in de lagere klassen niet, uitgezonderd éénmaal 'sjaars, wanneer taxeeringen van de vorderingen van iederen jongen plaats hebben door den leeraar, die hen zelf heeft geleerd.

Menigmaal is de vraag gedaan, of deze wijze van opvoeding niet al te eenzijdig, niet onpractisch is voor de opleiding van kinderen, die later toch in deze moderne

wereld hun strijd hebben te strijden, en of de açrama-opleiding wel geschikt is voor, wat iemand noemde, de „behoefden-verzorgers”?

We zeiden reeds, dat leerlingen ook voorbereid kunnen worden voor hogere vakstudie, doch gedurende de teedere jeugd wordt de meeste aandacht gewijd aan de opvoeding der kinderen tot waarachtige menschen. En kunnen waarachtige menschen niet even goed ingenieurs, doktoren, kooplieden enz. worden? En wat die eenzijdigheid betreft, is het niet juist in zoo'n açrama, dat jonge menschen datgene kunnen verwerven, hetwelk de moderne wereld zoozeer van noode heeft: n.l. den rijkdom van geestesrust, welke het leven zijn evenwichtigheid geeft bij zijn streven naar zijn doel, te midden van een menigte van afleidingen en verlokkingen?

Deze zeer beknopte beschrijving van de school zou incompleet zijn zonder eenige mededeeling van wat iemand opvalt als de bijzondere eigenaardigheden van de Bengali-jongens. Op het terrein van de school is een klein hospitaal-gebouw, waarin de leerlingen, indien ze ziek zijn, verpleegd worden en waarheen patiënten komen van uit de omliggende dorpen voor behandeling. Aan het hoofd staat een bevoegd dokter, maar de verpleging wordt bijna uitsluitend door de jongens zelven gedaan, die, ingeval van een ernstige ziekte van een van hun

medescholieren, de nachten in nachtwaken van 2 uur verdeelen, en den geheelen nacht den patiënt oppassen. Ze schijnen een natuurlijk instinct voor verpleging te hebben, wat hen tot prachtige pleegbroeders maakt, zelfs al hebben zij geen bijzondere opleiding gehad. En niet alleen voor de kameraden zelve leggen zij dezen zorg aan den dag, maar wanneer de noodzakelijkheid zich voordoet om een armen landman uit de buurt te helpen, zullen ze naar het dorp gaan en wellicht den patiënt op een baar naar het school-hospitaal brengen, opdat hem een goede geneeswijze zal deelachtig worden.

De geschiedenis van Jadav illustreert deze merkwaardige geestesgeaardheid afdoende. Jadav was een der kinderen in het laagste deel van de school. Hij was slechts ongeveer 11 jaar oud; maar hij was een schitterende jongen en vol van belofte. Hij werd ziek en stierf in de agrama. Pearson, tot wiens pupillen ook Jadav behoorde, vertelt ons van den kleinen held:

„Ik herinner mij nog zeer goed zijn levendige belangstelling in de studie der natuur, en hoe hij kon aankomen, hard loopende en hijgende, naar zijn klasse met zijn laatste bijdrage voor de verzamelingen van verschillende soorten van bladeren, welke de kleine jongens hadden aangelegd. Zijn woorden struikelden over elkaar in zijn begeerte om mij te toonen wat voor schatten hij gevonden had, en hij vroeg

me, of een andere jongen ook zoo vele verschillende soorten had gekregen. Al zijn leeraren vonden in hem dezelfde sterke belangstelling in zijn werk, en bij samenkomsten van de kleinere discipelen kon hij soms een geschiedenis in het Engelsch vertellen, die verwonderlijk goed was voor zoo'n jongen leerling.

Toen hij ziek geworden was, dacht men niet, dat het iets van ernstigen aard was; maar na een week of wat werd hij erger, en men besloot hem naar Calcutta te transporteeren, daar de inrichting van ons klein hospitaal-gebouw nog niet berekend was voor gevallen van ernstigen aard. Vele oudere jongens hadden hun beurt vervuld met 's nachts te waken bij den kleinen patient, en toen de morgen voor hem kwam om getransporteerd te worden, namen 8 of 10 kameraden zijn draagbaar, waarop hij naar het station gebracht moest worden en gingen op weg. Zoodra Jadav bemerkte, dat hij weggebracht werd naar Calcutta, werd zijn geheele lichaam onrustig en inplaats van stil te blijven liggen en rustig in zijn zwakte, begon hij zich te verzetten en uit te roepen: „Ik wil de açrama niet verlaten, breng me terug”, „Ik wil niet weggaan”, „Waarom breng je me weg?”

De dokter werd ongerust en zeide, dat het gevaarlijk zou zijn om hem te vervoeren, indien hij zich verzette en schreeuwde; daarom keerde de stoet weer terug naar de açrama. Op het oogenblik dat Jadav bemerkte, dat hij

naar de açrama terugkeerde, lag de kleine vriend heelemaal stil en was weer vroolijk. Hij begon echter erger te worden en niettegenstaande de beste medische hulp, die van Calcutta verkregen kon worden, werd het ons spoedig duidelijk, dat wij zijn vriendelijke tegenwoordigheid spoedig zouden verliezen. Dag aan dag waakten de jongens om beurten aan zijn zijde en voerden de aanwijzingen van den dokter uit; zij bleven gedurende den nacht op om zijn koortsig lichaam met koel water te betten.

Een uur of wat vóór hij stierf, zat ik aan zijn zijde en hij zeide in het Bengali, met een stem, zwak en vol van lijden: „De bloem kan niet bloeien”. Ik fluisterde hem toe: „Wees niet bang, want de bloem zàl bloeien”.

.
Hij werd verbrand buiten op de open velden bij de açrama in den vroegen dageraad, en toen de vlammen langzaam opwaarts kronkelden, wist ik, dat voor ons tenminste zijn kortstondig leven gebloeid had en een geur had achtergelaten, die nimmermeer zou verdwijnen”.

V. HOE TAGORE TOT JONGEREN SPREEKT

De volgende toespraak, getiteld „Paradijs”¹⁾, werd door Rabindranath Tagore gehouden voor een gehoor van Japansche kinderen en leerlingen van een Normalschool te Tokyo. Deze woorden geven de idealen van Shanti Niketan zoo zuiver weer, dat zij ons wel het dichtst zullen brengen bij den geest, waarin Rabindranath Tagore verkeert met de leeraren en leerlingen in zijn school²⁾: —

„Mijn jonge vrienden, weest niet voor mij bevreesd, of denkt niet, dat ik voor u een lange lezing ga houden, of u een goeden raad zal geven of zedelijke lessen. Ik weet, dat ik er wel wat ontzagwekkend uitzie met mijn grijzen baard en wit haar en wuivend Indisch gewaad, en menschen, die mij slechts van aanzien kennen, verkeeren in de meening, dat ik een oude man ben, en geven mij een hoogere plaats en betuigen mij eerbied door zich op een afstand van mij te houden. Doch indien ik u mijn hart

1) Shanti Niketan, by W. W. Pearson, Mac Millan and Co. London.

2) Op de vorige bladzijden werd steeds gesproken van „jongens”. De lezer zou hieruit verkeerdelijk kunnen opmaken, dat geen aandacht werd geschonken aan de opvoeding der meisjes. Daarom is het wel noodzakelijk even op te merken, dat in Shanti Niketan ook meisjes-leerlingen wonen. Haar aantal is weliswaar nog verre in de minderheid, maar Tagore hoopt, dat het in den loop der jaren steeds moge toenemen.

kon toonen, dan zoudt ge zien, dat het groen is en jong — wellicht jonger dan menigeen onder u, die hier voor me staat. En ge zoudt ook bevinden, dat ik kinderlijk genoeg ben om te gelooven in dingen, waarin volwasschen menschen van den tegenwoordigen tijd, met hun hoogere wijsheid, zich schamen te gelooven — zelfs ook moderne schoolkinderen doen dat. Dat wil zeggen, dat ik in een ideëel leven geloof. Ik geloof, dat in een kleine bloem een levende kracht in schoonheid verborgen ligt, welke machtiger is dan een Maxim-kanon. Ik geloof, dat in de tonen van een vogellied Natuur zichzelve uitdrukt met een kracht, welke grooter is dan die, geopenbaard in het oorverdoovend gebulder van een kanonnade. Ik geloof, dat er een ideaal zweeft over de aarde, — een ideaal van dat Paradijs, hetwelk niet slechts het gevolg is van verbeelding, maar dat de wezenlijkheid zelve is, waarheen zich alle dingen bewegen. Ik geloof, dat dit visioen van het Paradijs gezien kan worden in het zonlicht en in het groen der aarde, in de bruisende stroomen, in de schoonheid van de lente en in de rust van een wintermorgen. Overal op deze aarde waakt de geest van het Paradijs en zendt zijn stem overal heen. Wij zijn doof voor zijn roepstem; wij zijn ze vergeten; maar de stem der eeuwigheid welt op gelijk een machtig orgel en raakt het binnenste van ons wezen aan met zijn muziek.

Ofschoon we het niet weten, is het toch waar, dat overal mannen en vrouwen leven in de atmosfeer van deze klanken. Deze stem der eeuwigheid reikt tot hun geestelijke ooren. Zij moduleert de tonen van de harp des levens; zij noodt ons heimelijk uit om onze eigen levens te stemmen in harmonie met dat ideaal, en om onze geestelijke verlangens naar den hemel uit te zenden, gelijk bloemen haar geuren in de lucht en vogels hun liederen.

Zelfs de meest verdorvenen worden op sommige oogenblikken in hun leven door deze stem beroerd en niet geheel en al tevergeefs. Zij hebben in de diepte van hun wezen een schoonheid gevoeld, welke hen bereikt heeft van uit den hemel zelven.

Dit moge u als kinderversjes schijnen, en te onzinnig om door volwassen menschen geloofd te worden. Maar ik ben een van die kinderen, die nimmer oud worden, en ik zou u willen vragen mij als een der uwen te beschouwen.

Ik weet, dat sommigen, die hier zijt, opgeleid moet worden voor opvoeders. Dit is ook mijn roeping, maar ik heb nimmer eenige opleiding genoten. Ik heb een school, waarin wij trachten den jongens betere wetenschap en hoogere idealen van het leven te leeren. Maar, ik zelf moet bekennen, dat ik een schoolverzuimer was en dat ik de school verliet toen ik dertien jaar oud was; ik ben dus een slecht voorbeeld ter navolging. Maar ik heb getracht mijn ver-

loren tijd in te halen door deze taak op me te nemen: mijn jongens te Bolpur op te voeden.

Eén ding is waarlijk noodzakelijk om een opvoeder van kinderen te wezen — en dat is: te zijn gelijk kinderen; te vergeten, dat ge wijs zijt of tot het einde van wetenschap zijt gekomen. Teneinde in waarheid de gids voor kinderen te zijn moet gij nimmer bewust wezen van uw ouderdom of van uw meerderheid, of van iets anders van dien aard. Gij moet hun oudere broeder zijn, bereid om samen met hen langs hetzelfde pad te reizen naar hoogere wijsheid en geestelijk verlangen. Dit is de eenige raad, dien ik u bij deze gelegenheid kan geven: — nl. aan te kweeken den geest van het eeuwige kind, indien gij de taak op u neemt van opvoeder te zijn van de kinderen des menschen”.

• • •

VI. HET SCHOOLIED VAN SHANTI NIKETAN

DOOR

RABINDRANATH TAGORE

Zij is onze eigen, de geliefde onzer harten, de Shanti Niketan.
Onze droomen worden gewiegd in haar armen.
Haar gelaat is een heerlijk wonder van liefde, telkenmale
als wij haar zien,
Want zij is onze eigen, de geliefde onzer harten.

In de schaduwen van haar boomen ontmoeten we elkander,
In de vrijheid van haar open hemel.
Haar morgens en avonden komen ons brengen
de kussen van uit den hemel,
En doen ons altoos opnieuw gevoelen, dat zij is onze
eigen, de geliefde onzer harten.

De stilte harer schaduwen wordt beroerd door het ge-
fluister van het woudland;

Haar amlaki-boschjes trillen bij de verrukking der bladeren.

Zij woont in ons en rondom ons, hoever wij ook dwalen
mogen.

Zij weeft onze harten in een lied en maakt ons één in muziek;

Zij stemt de snaren onzer liefde met haar eigen vingeren,

En steeds herinneren wij ons, dat zij is onze eigen, de ge-
liefde onzer harten.

INHOUD

I	Inleidende beschouwingen	pag. 5
II	Tagore's opvoedingsidealen	„ 21
III	Realisatie van Tagore's ideeën	„ 41
IV	Shanti Niketan, de moderne aśrama	„ 59
V	Hoe Tagore tot jongeren spreekt	„ 77
VI	Het Schoollied van Shanti Niketan	„ 81

ILLUSTRATIES

Rabindranath Tagore	frontispiece
Maharshi Devendranath Tagore	pag. 42
Dwijendranath Tagore	„ 60
De meditatieplaats van den maharshi	„ 65
De jongens van Shanti Niketan in 1914.	„ 71

VAN NOTO SOEROTO ZIJN VERSCHENEN :

MELATI-KNOPPEN. 1915, 2^e druk 1919.

Gedichten, geschreven in rhythmisch proza.

DE GEUR VAN MOEDERS HAARWRONG. 1916.

In herdruk

Gedichten, geschreven in verzen.

RABINDRANATH TAGORE, met portret van Rabindranath Tagore door W. Rothenstein. 1916, 2^e druk 1920.

Een kleine, biographische studie.

FLUISTERINGEN VAN DEN AVONDWIND, met portret van den schrijver naar het schilderij van Th. B. van Lelyveld. 1917, 2^e druk 1920.

Liefdesaphorismen en -spreuken.

BLOEME-KETENEN. 1918.

Gedachten voor het Moederland, geschreven in rhythmisch proza.

LOTOS EN MORGENDAUW, met teekeningen van Jodjana en bandstempel van Soerjowinoto. 1920.

Gedachten voor Moeder en Kind, geschreven in rhythmisch proza.

HET SULTANAAT JOGJOKARTO, met versieringen van Soerjowinoto en met talrijke illustraties. 1920. In zeer beperkte oplage.

Een beknopt overzicht van de geschiedenis der Javaansche vorstenlanden.

PE
D
K